

NACIONALNI KATEHETSKI URED
HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE

KRŠĆANI NA PUTU DIJALOGA

Građa za vjeronaučnu olimpijadu šk. god. 2017./2018.

Priredio:
Dr. sc. Antun Japundžić

Poštovane vjeroučiteljice i vjeroučitelji, drage vjeroučenice i vjeroučenici,
pred vama se nalazi građa za natjecanje iz vjeronauka u školskoj godini 2017./2018.
na temu *Kršćani na putu dijaloga*.

Ove godine je za vas građu pripremio Antun Japundžić, profesor na Katedri ekumenske teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Cijela građa namijenjena je za OŠ i SŠ.

Za srednju školu ide dodatak iz udžbenika za 2. razred srednje škole:

12. poglavlje: *Jedna Crkva u mnoštvu Crkava*, str. 88. – 94.,

iz 2. cjeline *Život u Crkvi i s Crkvom*

16. poglavlje: *Svjetla i sjene srednjeg vijeka*, str. 119. – 126.,

iz 3. cjeline *Povijest Crkve – zajednica koja oslobađa i služi*

19. poglavlje: *Vrijeme dubokih podjela*, str. 140. – 146.,

iz 3. cjeline *Povijest Crkve – zajednica koja oslobađa i služi*

Želeći vam puno uspjeha u pripremi i nadolazećim natjecanjima srdačno vas pozdravljamo.

ČLANOVI DRŽAVNOGA POVJERENSTVA

SADRŽAJ

Uvod	7
1. Dijalog u prvim kršćanskim zajednicama	8
1.1. Jedinstvo i zajedništvo među prvim kršćanima	8
1.2. Podjele u prvim kršćanskim zajednicama	8
2. Podjele u Crkvi	10
2.1. Stare istočne Crkve	10
2.2. Raskol između istoka i zapada	11
2.3. Podjele uzrokovane reformacijom	11
2.4. Anglikanska Crkva	12
2.5. Starokatolici	12
3. Pravoslavne Crkve	13
3.1. Autokefalne Pravoslavne Crkve	14
3.2. Autonomne Pravoslavne Crkve	14
4. Protestantizam	15
4.1. Martin Luther	15
4.2. Ulrich Zwingli	16
4.3. Jean Calvin	17
4.4. Načela protestantizma	18
4.5. Protestantske vjeroispovijesti	18
5. Ekumenski i međureligijski dijalog	19
5.1. Narav ekumenskog dijaloga	19
5.2. Vrste ekumenskog dijaloga	20
5.3. Pojam »oikumene« i njegovo značenje	20
6. Katolička Crkva i ekumenski pokret	21
6.1. Ekumenski koncili	21
6.2. Pape i ekumenizam	21
6.2.1. Pretkoncilski pape	21
6.2.2. Koncilski pape	22
6.2.3. Postkoncilski pape	22
6.3. Drugi vatikanski koncil	23

7. Dekret o ekumenizmu <i>Unitatis redintegratio</i>	24
7.1. Nastanak dekreta	24
7.2. Katolička načela ekumenizma	25
7.3. Što ekumenizam obuhvaća?	25
7.3.1. Suvremeni ekumenski pokret	25
7.4. Duhovni ekumenizam	26
7.4.1. Molitvena osmina za jedinstvo kršćana	26
7.5. Postojeće zajedništvo među kršćanima	26
8. Komunikacija u svetim činima (<i>communicatio in sacris</i>)	28
9. Nastojanja oko ponovne uspostave jedinstva među kršćanima	30
9.1. Teološke i disciplinske sličnosti i razlike među kršćanima	30
9.2. Crkvena unija	31
9.3. Modeli jedinstva	31
10. Ekumensko vijeće Crkava	32
10.1. Nastanak Ekumenskog vijeća Crkava	32
10.2. Generalne skupštine Ekumenskog vijeća Crkava	32
10.3. Narav i zadaća Ekumenskog vijeća Crkava	33
11. Ekumenska suradnja i perspektive	34
Dodatak	35
Isusova svećenička molitva (Iv 17,1-26)	35
Struktura Dekreta o ekumenizmu <i>Unitatis redintegratio</i>	38
Izvadci iz Dekreta o ekumenizmu <i>Unitatis redintegratio</i>	39
Direktorij za primjenu načela i normi ekumenizma	40
Ekumenska povelja (<i>Charta oecumenica</i>)	42
Poticaj za provođenje ekumenizma	42
Biskup Strossmayer – »preteča« ekumenizma na našim prostorima	42
Pojmovnik	43
Bibliografija	45
Biografija	47

UVOD

Nedvojbeno je da je Drugi vatikanski koncil u mnogim svojim pothvatima donio određene prekretnice u povijesti Katoličke Crkve. Tako je Katolička Crkva učinila važan iskorak i s obzirom na dijalog katolika s drugim kršćanskim, ali i nekršćanskim religijama.

Ovdje ponajprije mislimo na kršćane koji su, unatoč međusobnim podjelama i udaljavanjima tijekom povijesti ipak na svakodnevnom putu međusobnog dijaloga. Stoga kada je riječ o odnosu katolika prema drugim kršćanima, Drugi vatikanski koncil donosi načela i stavove službene Crkve u kojima se naglašava obraćenje srca te dijalog ljubavi, a u pozadini svega stoji molitva kao temelj »duhovnog ekumenizma«

na putu većeg približavanja te bolje i plodonosnije suradnje među kršćanima.

Bivši predsjednik Papinskog vijeća za promicanje jedinstva kršćana, njemački teolog i kardinal Walter Kasper, prigodom obilježavanja 500 godina od početka reformacije naglašava: »Mnogi kršćani s pravom očekuju da će nas spomen na 500 godina reformacije u 2017. godini ekumenski korak bliže dovesti cilju jedinstva«. Na tom tragu možemo reći da je ovo ujedno prigoda da se i osobno pobliže upoznamo s dijalogom među kršćanima te na taj način i sami učinimo jedan ekumenski korak upoznavajući se s drugim kršćanskim tradicijama te ekumenskim stavovima i nastojanjima koja su do sada učinjena.

1 DIJALOG U PRVIM KRŠĆANSKIM ZAJEDNICAMA

Jasno je da je dijalog sredstvo kojim se služimo u svakodnevnom životu. Kako nam je dijalog potreban u svakodnevici da bismo uopće mogli funkcionirati, tako je potreban i među kršćanima. Upravo pomoću dijaloga mogu se i trebaju riješiti različitosti i suprotnosti koje su među kršćanima prisutne. Pogledajmo najprije kakvo je ozračje vladalo u prvoj kršćanskoj zajednici s obzirom na jedinstvo i zajedništvo te kakav je bio dijalog u životu prve zajednice.

1.1. Jedinstvo i zajedništvo među prvim kršćanima

Jedinstvo kakvo je bilo prisutno među prvim kršćanima u Novome zavjetu izraženo je kao zajedništvo (grč. *koinonia*), a ponajprije kao zajedništvo Duha Svetoga. Biblijski nam tekstovi govore o jedinstvu Crkve koju je Krist ustanovio te o Crkvi kao tijelu Kristovom (usp. 1Kor 12,12-13).

Iskustvo tog jedinstva doživljeno u prvoj kršćanskoj zajednici nalazimo opisano u Djelima apostolskim koja svjedoče o zajedništvu prisutnom u prvotnoj kršćanskoj zajednici. Tako nas Djela apostolska izvještavaju o postojećoj situaciji u prvoj Crkvi ističući sljedeće: »U mnoštva onih što prigriše vjeru bijaše jedno srce i jedna duša. I nijedan od njih nije svojim zvao ništa od onoga što je imao, nego im sve bijaše zajedničko. Apostoli pak velikom silom davahu svjedočanstvo o uskrsnuću Gospodina Isusa i svi uživaahu veliku naklonost. Doista nitko među njima nije oskudijevao jer koji bi god posjedovali zemljišta ili kuće, prodavali bi ih i utržak donosili i stavljali pred noge apostolima. A dijelilo se

svakome koliko je trebalo« (Dj 4,32-35). Ovaj pomalo idiličan opis prve kršćanske zajednice daje nam do znanja na čemu se temeljio njihov zajednički život: ono jedinstvo i zajedništvo koje je bilo prisutno među prvim kršćanima te njihovo djelovanje bilo je prvenstveno utemeljeno na jednoj vjeri u jednoga Gospodina.

Osim toga, jedinstvo i zajedništvo kršćanske zajednice jest i Isusova želja koja na neki način proizlazi i iz zapovijedi ljubavi: »Ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio« (Iv 15,12), ali je na poseban način ta želja za jedinstvom izražena u Isusovoj svećeničkoj molitvi u kojoj nebeskoga Oca moli »da svi budu jedno« (Iv 17,21). Isusova molitva jest izraz njegove želje i molbe, ali i poziva na jedinstvo i zajedništvo.

1.2. Podjele u prvim kršćanskim zajednicama

Unatoč jedinstvu i zajedništvu koje je postojalo u prvim kršćanskim vremenima i zajednicama, među kršćanima su nerijetko postojali i određeni nesporazumi, nesuglasice, podjele i razdori. O tome nam, između ostaloga, svjedoči i sam sveti Pavao kada piše zajednici u Korintu: »Ponajprije čujem, djelomično i vjerujem: kad se okupite na Sastanak, da su među vama razdori. Treba doista da i podjela bude među vama da se očituju prokušani među vama« (1Kor 11,18-19).

Sveti Pavao piše i kršćanima u Korintu, koji su očigledno razdijeljeni i među kojima je došlo do podjela, te ih upozorava: »Zaklinjem vas, braćo, imenom Gospodina našega Isusa Krista: svi budite iste misli; neka ne bude među vama razdora« (1Kor 1,10). Stoga i sam sveti Pavao na različite načine i u različitim prigodama po-

tiče zajednice na jedinstvo i zajedništvo koje bi trebalo u njima vladati, a osuđuje razdore i podjele prisutne među prvim kršćanima: »Zaklinjem vas, braćo, čuvajte se onih koji siju razdore i sablazni mimo nauka u kojem ste poučeni, i klonite ih se« (Rim 16,17).

Na drugome pak mjestu sveti Pavao govori i o potrebi jedinstva, odnosno o jedinstvu, i to jedinstvu u Kristu: »Nema više: Židov – Grk! Nema više: rob – slobodnjak! Nema više: muško – žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu!« (Gal 3,28). U svojim poučavanjima Pavao često potiče na međusobno zajedništvo i prevladava-

nje svega što to zajedništvo narušava (usp. Rim 16,17; 1Kor 10,1-16).

Može se stoga reći da je, usprkos nesuglasicama i podjelama koje su bile prisutne među prvim kršćanima, ideal ipak bilo jedinstvo u Kristu i zajedništvo onih koji su se okupljali u Kristovo ime. Međutim, kao što su postojale u tim prvim kršćanskim vremenima, i kasnije tijekom povijesti nastajale su i postojale podjele među kršćanima. Među podjelama koje su nastajale u Crkvi ovdje posebno izdvajamo velike raskole koji su radikalnije utjecali na podjelu kršćanstva, a kojih su posljedice vidljive i danas.

2 PODJELE U CRKVI

Prvo obilježje Crkve jest da je Crkva jedna, a potom da je sveta, katolička i apostolska. Da je Crkva jedna isповijedamo jer je njezin utemeljitelj Isus Krist želio i stvorio jednu jedincatu Crkvu, no zbog ljudskih elemenata koji su u Crkvi neminovno prisutni pojavili su se i razdori te je došlo i do podjela, zbog čega Kristova Crkva nije ostala jedinstvena onako kako je to njezin utemeljitelj želio, nego se tijekom povijesti zbog različitih faktora podijelila.

Tako je u povijesti Crkve došlo do mnogih razilaženja, od kojih ćemo ovdje razmotriti samo ključne podjele, koje pak možemo promatrati kroz tri etape.

- a) Prva podjela dogodila se u 5. i 6. stoljeću kada je došlo do dijeljenja među kršćanima te su nastale tzv. stare istočne Crkve.
- b) Drugi raskol koji je snažno obilježio povijest Crkve i doveo do diobe među kršćanima smješta se u 1054. godinu kada se kršćanstvo podijelilo na rimokatolike (u zapadnoj Europi pod rimskim papom) i pravoslavne (u Bizantskom Carstvu).
- c) Treći pak raskol koji ovdje spominjemo dogodio se na zapadu i uzrokovan je reformacijom, a dogodio se između Rima i reformatora u 16. stoljeću.

Pogledamo li u prošlost možemo uočiti da su se velike podjele u Crkvi događale otprilike svakih pet stoljeća. Tako već u 5. i 6. stoljeću imamo podjele koje su nastale vezano uz kristološka pitanja i kristološke hereze. Nakon toga veliki se raskol dogodio u 11. stoljeću između

Crkve istoka i zapada, a u 16. stoljeću dogodila se podjela Crkve na zapadu.

2.1. Stare istočne Crkve

Pod pojmom »stare istočne Crkve« podrazumijevaju se istočne Crkve koje su se odijelile od jedinstvene Kristove Crkve za vrijeme velikih kristoloških rasprava. Riječ je o Crkvama koje nisu prihvatile odluke općih crkvenih sabora u Efezu (431. godine) i Kalcedonu (451.). Zbog toga se ovdje može govoriti o protivnicima Efeškog ili o protivnicima Kalcedonskog sabora. I jedni i drugi imali su pristaše koji su se okupili u zajednicu i od kojih su nastale stare istočne Crkve.

Uz Efeški sabor vežemo osudu teološkog naučavanja carigradskog patrijarha Nestorija koji je tvrdio da su u Kristu prisutne dvije osobe (božanska i ljudska) te da je Marija samo Kristorodica, a ne i Bogorodica. Takav nauk Efeški sabor osuđuje i potvrđuje da je Marija Bogorodica, što znači da je rodila pravoga Boga i pravoga čovjeka. Dodatno pojašnjenje ovog kristološkog nauka doneseno je nešto kasnije, odnosno na saboru u Kalcedonu, kada je potvrđeno da je u Kristu jedna osoba, a dvije naravi (božanska i ljudska) koje su nepomiješane i neodijeljene. Time je ujedno kao krivovjerje osuđen monofizitizam, nauk prema kojemu u Kristu postoji samo jedna narav – božanska, ali ne i ljudska.

Tako su oni koji su bili nezadovoljni odlukama Efeškog sabora samim time postali i njegovi protivnici te su osnovali svoju Crkvu, koja je nazvana Asirska Crkva Istoka ili Nestorijanska Crkva.

S druge pak strane, protivnici odluka Kalcedonskog sabora osnovali su svoje monofizitske (odnosno nekalcedonske) Crkve. Zbog toga su prozvani još i monofiziti, a u tu skupinu Crkava ubrajamo: Sirijska Crkva Antiohije (nazvana još i Jakobitska Crkva), Sirijska Crkva Indije, Armenska Crkva, Koptska Crkva i Etiopska Crkva.

2.2. Raskol između istoka i zapada

Već od prvih stoljeća i razdoblja Rimskoga Carstva postojale su određene razlike između istoka i zapada zbog kojih su se istok i zapad s vremenom sve više udaljavali i razilazili. Razlozi tih razilaženja bili su mnogostruki: različite kulture, različiti jezici i običaji, a s vremenom su se pojavile i razlike u nekim teološkim pitanjima, crkvenoj disciplini, bogoslužju (liturgiji), kao i pitanje tko će biti crkveni poglavar – rimski ili konstantinopolski biskup. Između istoka i zapada postojala su, dakle, tijekom povijesti mnogobrojna neslaganja, napetosti i ne baš uvijek prijateljski odnosi.

Takva situacija kulminirala je 1054. godine, kada je došlo do potpunog razdvajanja između istoka i zapada. U to vrijeme carigradski patrijarh bio je Mihajlo Cerularije (1043. – 1058.), koji je kao osoba bio samouvjeren, dinamičan i temperamentan, a kao patrijarh je isticao svoju neovisnost o caru i o papi. Godine 1053. Cerularije je zatvorio sve latinske crkve i samostane u Carigradu te su se time još samo pojačale napetosti i neslaganja između Carigrada i Rima. Cerularije je u jednoj svojoj poslanici i teološki napao Rim, a ta je poslanica dospjela i do pape Leona IX., na što je prilično oštro reagirao kardinal Humberto da Silva Candida koji napada patrijarha.

Do još većih trzavica dolazi kad je kardinal Humberto da Silva Candida izabran da bude vođa rimske delegacije koja je išla u Carigrad. Dana 16. srpnja 1054. godine papinski izaslanici došli su u Carigrad predvođeni spomenutim kardinalom te su položili tzv. bulu ekskomunikacije na oltar crkve Svete Sofije u Carigradu, nakon čega su se vratili u Rim. Bula, napisana iz pera ovoga kardinala, bila je vrlo oštro napisana, baš kao što je i sam kardinal bio žestok u svojim nastupanjima. Grčka sinoda koja

je sazvana 24. srpnja 1054. godine donijela je ekskomunikaciju autora ove bule. Upravo ove uzajamne ekskomunikacije uvelike su zaoštrile odnose između istoka i zapada te pridonijele narušavanju već ionako narušenih odnosa.

Nedvojbeno je, dakle, da je takozvani veliki Istočni raskol podijelio kršćansku Crkvu na Istočnu (odnosno Pravoslavnu) i Zapadnu (odnosno Katoličku) Crkvu. Međutim, podjela koja je još više narušila kršćansko jedinstvo i donijela teže podjele među kršćanima dogodila se u 16. stoljeću prilikom reformacije.

2.3. Podjele uzrokovane reformacijom

Osim raskola koji se dogodio između istoka i zapada, reformacija u 16. stoljeću znatno je utjecala na daljnji život Crkve. U središtu reformacije neizostavno je ime Martina Luthera, o kojem ćemo više reći u četvrtom poglavlju. U kontekstu govora o reformaciji (lat. *reformatio* – preobrazba, obnova; *reformare* – obnoviti, dati novi oblik) valja napomenuti da ona proizlazi iz nauka Martina Luthera, a odnosi se na vjerski pokret od kojega je zapravo i došlo do raskola Zapadne Crkve. U takvom okruženju nastaju samostalne Evangeličke Crkve i crkvene zajednice (Luteranske Crkve, Reformirane Crkve i Anglikanska Crkva) te nastaje i formira se i protestantizam kao nova konfesija.

Luteranske Crkve su crkve koje su nastale reformom Martina Luthera, a kao svoj vjeroispovjedni temelj imaju Bibliju te Augsbursku vjeroispovijed i Lutherov Mali katekizam. Luteranizam je dobio i drugi naziv, a to je »evangelički«. Taj naziv dobiva na državnom saboru u Regensburgu 1663. godine, gdje se po prvi puta službeno koristi te je od tada u uporabi. U skandinavskim pak zemljama protestantske crkve zadržavaju naziv i Luteranske Crkve.

Pojmom »protestantizam« označavaju se sve crkvene i vjerske zajednice koje su proizašle iz reformacije i teoloških naučavanja Martina Luthera. Sam pojam prvi put nalazimo na njemačkom državnom saboru u Speyeru 19. travnja 1529. godine. U suvremenom pak kontekstu pojam »protestant« obuhvaća ne samo luterane, kalvine i anglikance, nego i novije skupine, kao što su metodisti, baptisti i drugi.

Reformirane Crkve su one Crkve koje su proizašle iz reformatorskih nastojanja Urlicha Zwinglija i Jeana Calvina u Švicarskoj. Pripadnici Reformiranih Crkava nazivaju se reformirani ili kalvini, a u Engleskoj i Škotskoj imaju i naziv prezbiterijanci. Kalvini ili reformirani kršćani prihvaćaju nauk Jeana Calvina (1509. – 1564.), a naziv »reformirani« službeno se prvi put spominje 1648. godine.

2.4. Anglikanska Crkva

Iako je Anglikanska Crkva nastala u Engleskoj, treba napomenuti da to nije samo Crkva Engleske jer je anglikanizam raširen po čitavome svijetu. To je, dakle, Crkva koja se odvojila od Katoličke Crkve još za vrijeme vladavine kralja Henrika VIII. (1509. – 1547.). Uz sam nastanak Anglikanske Crkve veže se i brak kralja Henrika VIII. koji je u određenoj mjeri pridonio zaoštavanju diplomatskih odnosa između Engleske i Rima. Naime, kralj Henrik VIII. u to je vrijeme bio u braku s Katarinom od Aragona. Budući da nisu imali potomstva, s vremenom je pitanje nasljednika na kraljevskom prijestolju bivalo sve veće pa je Henrik VIII. imao namjeru rastati se od Katarine i vjenčati se Anom Boleyn. Radi toga je od pape tražio proglašenje prvoga braka nevaljanom – što je papa odbio.

Nezadovoljan papinom odlukom, kralj Henrik VIII. 1533. godine smanjuje ovlasti Rima, a povećava ovlasti sudova u zemlji. Iste je godine ženidba između Henrika VIII. i Katarine proglašena nevaljanom te se tako kralj mogao vjenčati Anom Boleyn.

Nakon toga, točnije 1534. godine, proglašen je tzv. *Akt o supremaciji* u kojem je kralj Henrik

VIII. proglašen vrhovnim poglavarom Crkve u svome kraljevstvu. Time je zapravo došlo do razilaženja između pape i kralja. To neslaganje nije bilo toliko zbog teoloških razloga, koliko zbog osobnih i političkih neslaganja i razmirica.

Može se reći da Anglikanska Crkva po svome naučavanju pripada Reformiranim Crkvama, ali po hijerarhiji i crkvenoj organizaciji drži nekakvu sredinu između katolicizma i protestantizma.

2.5. Starokatolici

Starokatolici su članovi Starokatoličke Crkve. Starokatolička Crkva nije nastala ni na jednoj od ove tri podjele koje smo do sada spominjali niti je vezana uz njih. Štoviše, vremenski gledano, ona nastaje nešto kasnije (i nakon velikog Istočnog raskola iz 11. stoljeća i nakon raskola na zapadu iz 16. stoljeća).

Starokatolička Crkva nastaje zapravo odvajanjem skupine kršćana od Katoličke Crkve na kongresu u Münchenu 1871. godine. Tada se skupina njemačkih teologa usprotivila odlukama i zaključcima Prvoga vatikanskog sabora (1869. – 1870.) jer nisu prihvaćali dogmu o papinoj nezabludivosti. Ne prihvaćajući ni papin primat ni njegovu nezabludivost skupina se njemačkih teologa usprotivila i prosvjedovala protiv takvih definicija Prvoga vatikanskog sabora. Među onima koji su se pobunili jedna od značajnijih osoba, koja je iznosila i najoštrije kritike, bio je münchenski povjesničar crkvene povijesti Ignaz von Döllinger (1799. – 1890.), koji je ujedno prozvan i »ocem starokatolika«.

3 PRAVOSLAVNE CRKVE

Pravoslavne Crkve pripadaju skupini istočnih Crkava. Ta skupina istočnih Crkava uključuje još i stare istočne Crkve i istočne Crkve sjedinjene s Rimom. Istočne crkve sjedinjene s Rimom su Crkve pod jurisdikcijom rimskoga biskupa, a služe se istočnim obredom. Tu pripadaju i naši grkokatolici.

Pravoslavne Crkve pak nemaju jedan jedinstveni osobni upravni crkveni autoritet koji bi im svima bio zajednički, kao što je to uloga pape u Katoličkoj Crkvi. Svaka Pravoslavna Crkva je, dakle, samostalna, a vrhovni autoritet za pitanja vjere, morala i discipline koji im je zajednički jest ekumenski sabor. Budući da Pravoslavne

Crkve priznaju prvih sedam koncila (od Niceje I., 325. godine, do Niceje II., 787. godine), onda su to i tzv. *crkve sedam koncila*. Dodajmo tome da su ovi koncili i odluke donesene na njima zapravo zajedničke i katolicima i pravoslavicima.

Navedimo i to da primat časti među pravoslavnima uživa carigradski patrijarh koji nosi ime *ekumenskoga patrijarha* te je on *primus inter pares* (*prvi među jednakima*). Taj primat danas pripada patrijarhu Bartolomeju I., trenutnom patrijarhu Carigrada.

U jurisdikcijskom pak pogledu u pravoslavlju treba razlikovati autokefalne i autonomne crkve.

3.1. Autokefalne Pravoslavne Crkve

Nakon velikog Istočnog raskola u pravoslavlju se razvijaju autokefalne Crkve. Autokefalne Crkve su samostalne i neovisne crkvene jedinice i uglavnom su vezane uz teritorij jedne države ili naroda. Nositelj vlasti autokefalne Crkve jest arhijerejski, odnosno sveti sabor, tj. zbor svih episkopa pojedine Crkve. Autokefalne Crkve djeluju neovisno, samostalno rješavaju svoja unutarnja pitanja te biraju vlastite biskupe, uključujući i patrijarha.

Autokefalne (samostalne) Pravoslavne Crkve su: Ekumenski patrijarhat Carigrada, Patrijarhat Aleksandrijski, Patrijarhat Antiohije, Patrijarhat Jeruzalema, Ruska pravoslavna Crkva, Srpska pravoslavna Crkva, Rumunjska pravoslavna Crkva, Bugarska pravoslavna Crkva, Gruzijaska pravoslavna Crkva, Ciparska pravoslavna Crkva, Grčka pravoslavna Crkva, Poljska pravoslavna Crkva, Albanska pravoslavna Crkva, Češka i Slovačka pravoslavna Crkva, Pravoslavna Crkva u Americi.

3.2. Autonomne Pravoslavne Crkve

Autonomne Pravoslavne Crkve razlikuju se od autokefalnih po tome što u pitanjima redovitog crkvenog života imaju samostalnost, ali kada je u pitanju izbor novoga metropolite, onda ovise o nekoj autokefalnoj Pravoslavnoj Crkvi. To pak znači da ne mogu samostalno izabrati vlastitoga poglavara, nego njega potvrđuje sveti sinod neke autokefalne Pravoslavne Crkve. Među autonomne Pravoslavne Crkve spadaju: Sinajska pravoslavna Crkva, Finska pravoslavna Crkva, Japanska pravoslavna Crkva, Kineska pravoslavna Crkva i Estonska apostolska pravoslavna Crkva.

4 PROTESTANTIZAM

Iako je reformacija otišla poprilično daleko i dovela do podjele zapadnog kršćanstva, treba reći da prvi reformatori i pokretači reformacije u svojim nastojanjima za obnovom Crkve nisu imali namjeru stvoriti raskol. Naime, njihova je namjera prvenstveno bila obnova Crkve zbog situacije u Crkvi i društvu koja se duže vrijeme primjećivala prije same reformacije. Potreba za temeljitom obnovom u Crkvi osjetila se na poseban način u kasnom srednjem vijeku kada je Katolička Crkva doživjela krizu koja se očitovala, ne samo u krizi papinske službe, nego i u trgovini oprostima, želji za materijalnim bogatstvom, častohleplju i borbi za crkvene

službe, u nemoralnom i sablažnjivom životu i sl. Jedan od onih koji je želio temeljitu obnovu Crkve bio je i redovnik Martin Luther koji je s reformacijom započeo u Njemačkoj. No, reformacija je imala daleko šire razmjere i posljedice nego što se to moglo očekivati.

Valja spomenuti i da reformacija nije djelo samo Martina Luthera, koji je pokretač reformacije u Njemačkoj i po kojem je protestantizam dobio i drugi naziv: luteranizam. Potrebno je navesti ovdje još barem dvojicu značajnih reformatora, a to su: Ulrich (*Huldreich*) Zwingli i Jean Calvin.

4.1. Martin Luther

Zasigurno da je Martin Luther (1483. – 1546.) ključni lik i inicijator reformacije u Njemačkoj te se uz njega veže i protestantizam i načela koja nastaju iz njegova nauka. Martin Luther rođen je

10. studenoga 1483. godine u Eislebenu, a umro je 18. veljače 1546. godine u istome mjestu. Kao drugi sin rudara imao je mogućnost školovanja pa je obrazovanje započeo u Magdeburgu i rodnom mjestu, Eislebenu. Luther je od malih nogu bio privržen Crkvi, a temelje svoga vjerničkog odgoja stekao je u obitelji. Kao mladić nije se posebno isticao niti je previše odskakao od ostalih mladića svojega vremena, ali ono što ga je kroz cijeli život pratilo je određena sklonost naglim promjenama raspoloženja. Tako je Lutherovo raspoloženje znalo naglo prerasti od pretjeranog oduševljenja u potištenost.

Studij prava započinje 1501. godine kada se upisuje na Sveučilište u Erfurtu. Nedugo zatim ulazi u samostan i postaje redovnik. Naime, 1505. godine u velikoj oluji preživljava udar groma te u smrtnome strahu daje zavjet će postati redovnik, a u tom strahu zaziva i pomoć svete Ane, zaštitnice rudara. Nakon tog doga-

đaja ozbiljnije je počeo promišljati o spasenju svoje duše te se odlučio povući u samostan i stupiti u strogi augustinski red te postati redovnik. U samostanu je bio još revniji u razmatranju Božje Riječi i molitvi te nakon godine dana provedene u samostanu polaže zavjete i postaje redovnik. Za svećenika je zaređen 1507. godine, a 1512. je promoviran za doktora teologije te mu je dodijeljena i služba predavača Svetoga pisma. Kao profesor zalagao se za vjerno tumačenje Svetoga pisma.

31. listopada 1517. godine Luther je na vrata crkve u Wittenbergu stavio svojih 95 teza koje su izazvale burne reakcije. Ovih 95 teza bilo je objavljeno i u jednom izdanju Lutherovih djela, a objavio ih je tiskar iz Basela John Forbes. Forbes je priznao da je upravo to djelo bilo jedno od traženijih iz ove tiskare te je 1519. godine ostalo svega deset primjeraka toga izdanja. Me-

4.2. Ulrich Zwingli

I dok je Martin Luther u Njemačkoj provodio svoje ideje u vezi s planiranim reformama, njegov suvremenik Ulrich Zwingli (1484. – 1531.) također je pokrenuo reformaciju u Švicarskoj, i to neovisno o Martinu Lutheru.

Ulrich Zwingli rođen je 1. siječnja 1484. Teološku izobrazbu stekao je u Beču i Baselu, a bio je i jedan od najobrazovanijih humanista svojega vremena. Na tragu Martina Luthera koji je započeo reformaciju u Njemačkoj, Ulrich Zwingli je u Švicarskoj pokrenuo reformaciju u kojoj je u mnogim pitanjima bio puno radikalniji od Luthera. Bio je svećenik, a došao je i u sukob s Katoličkom Crkvom upravo zbog svojih reformacijskih stavova i teza. Potaknut čitanjem djela Erazma Rotterdamskog, Ulrich Zwingli od godine 1522. nije više htio poštovati obvezu da drži mise i dijeli sakramente.

I dok je Luther zadržao simbol križa, slike i čast biskupa, Ulrich Zwingli protivio se apsolutnoj vlasti pape, bio je protiv štovanja slika i protiv celibata, a 1524. godine i sam je stupio u brak. Odbacio je i misu kao žrtvu, monaške redove i zagovor svetih. Osim toga, izbacio je iz bogoslužja i pjevanje i instrumentalnu glazbu. Zwingli ide tako daleko da misu ne samo da ne smatra žrtvom, nego smatra da je misa kao

žrtvom, time Luther nije htio prekinuti odnose s Crkvom, nego je htio iskazati nezadovoljstvo određenim stvarima koje su se u Crkvi odvijale i za koje je smatrao da se moraju promijeniti.

U središtu njegove teološke misli i spoznaje jest da je Božja pravednost oprosna pravednost; tj. Bog svoju pravednost radi Krista prenosi na ljude. Luther smatra da pravednost nastaje samo vjerom, bez utjecaja ljudskih djela; odnosno važno je ono što je Krist učinio za mene, a ne što sam ja zaslužio svojim djelima i upravo Krist je onaj koji čovjeka čini pravednim.

Od sakramenata Luther zadržava samo krštenje i pričest. Crkvena tradicija za njega ima samo sekundarnu važnost, a ističe se zahtjev *sola Scriptura* (samo Pismo). Iako je Luther kao mlad čovjek imao želju postati redovnikom, što je i postao, na koncu je ipak odbacio redovništvo, a također i štovanje svetaca.

žrtva izrugivanje jedne savršene Kristove žrtve. Nakon što se na Veliki četvrtak 1525. godine u Zürichu po prvi put slavila Posljednja večera kao »zahvala i komemoracija Kristova trpljenja«, započela je reformacija.

Prema njegovom naučavanju, Bog je duh pa se zbog toga samo čovjekov duh može uzdići do Boga, a sve ono što je materijalno ništa ne

vrijedi. Zato je Zwinglijevo uporište u Svetome pismu Iv 6,63: »Duh je onaj koji oživljuje, tijelo ne koristi ništa«.

Svoje učenje iznio je u 67 teza u kojima je sadržana osnova njegovog reformatorskog učenja. Zbog velikih razlika između Zwinglijevog i Lutherovog učenja, koje nije moglo biti pomireno i povezano u raspravama u Marburgu 1529. godine, došlo je do podjele reformacije

na Augsburšku i Helvetsko-reformiranu vjeroispovijest.

U svojim reformatorskim pokušajima Zwingli je bio čak i nasilan. 11. listopada 1531. godine izbila je bitka kod Kappela u kojoj je kao vojnik poginuo i sam Zwingli. Kasnije su se njegovi pristaše okrenuli Calvinu i tako 1549. godine osnovali jedinstvenu Reformiranu Crkvu.

4.3. Jean Calvin

Među prvim reformatorima (uz Luthera i Zwinglija) ističe se i reformator i teolog Jean Calvin (1509. – 1564.) koji je ujedno i utemeljitelj kalvinizma. Prezime Jeana je zapravo Cauvin, a on to mijenja u Calvin za vrijeme studija u Orléansu, gdje postaje poznat kao Calvin i od tada koristi ovo prezime.

Jean Calvin rođen je 10. srpnja 1509. u Noyonu, a umro je 27. svibnja 1564. u Ženevi. U ranoj dječjačkoj dobi umrla mu je majka te se obitelj prema njemu i ostaloj braći odnosila kao prema odraslima, što je značilo da se od njih tražila i veća odgovornost. Studirao je i teologiju i pravne znanosti. Veliku važnost za mladog Calvina tijekom školovanja imao je jedan od najpoznatijih učitelja latinskog jezika – Mathurin Cordier. Njemu Calvin kasnije posvećuje i svoju knjigu sjećajući se prvoga susreta s učiteljem za kojega kaže da mu je pokazao pravi način učenja.

U Orléansu je imao prijatelje koji će kasnije u određenoj mjeri utjecati na njega, a od kojih ovdje naglašavamo dvojicu koji su se isticali po tome što su već krenuli putem reformacije. Jedan je bio pravnik na crkvenom sudu te mu je bio čak i rođak, a zvao se Pierre Robert. Drugi značajan njegov prijatelj, Melchior Wolmar, bio je trinaest godina stariji od Calvina te je najvjerojatnije pred kraj boravka u Orléansu Wolmar započeo Calvina poučavati grčki jezik. Međutim, njihovo prijateljstvo započelo je i prije toga.

Iako je živio gotovo cijelu jednu generaciju nakon prvih reformatora, u svom učenju bio je pod utjecajem Martina Luthera. Godine 1535. završio je svoje temeljno djelo u kojem je sustavno izložio svoj nauk: *Institutio religionis christianae* (*Uspostava kršćanske religije*). Ovdje, između ostalog, razjašnjava vjerski i politički položaj protestanata. Godinu dana poslije Calvin je dobio zadaću da kao pravnik sastavi gradski statut koji bi služio i crkvenoj stezi i dostojnom slavljenju Posljednje večere. Taj je njegov statut bio prestrog, a on je 1538. godine protjeran. Situacija se promijenila 1541., kada su gradski savjetnici prihvatili Calvinov statut te na taj način željeli stvoriti model religiozne države.

U svom teološkom promišljanju vodio se mišlju o časti Božjoj (*soli Deo gloria*) te je time određeno i njegovo viđenje sakramenata. Promatrajući Boga kao onoga koji je sve stvorio i sve uzdržava te koji je Gospodar svijeta, Calvin smatra da sve ovisi o Božjem predodređenju (predestinaciji), a ne o ljudskom djelovanju; zato je čovjek unaprijed predodređen ili za vječno blaženstvo ili za vječnu propast.

Iako je po pitanju euharistije bio u teološkom neslaganju sa Zwinglijem, Calvin se ipak

s njegovim nasljednikom usuglasio u nauku o pričesti. Naime, 1549. godine postignut je tzv. *Consensus Tigurinus* (*Züriška formula sloge*) u kojoj je Henrich Büllinger (Zwinglijev nasljednik) postigao suglasnost s Calvinom po pitanju

4.4. Načela protestantizma

Iz naše današnje perspektive uočavamo da je od 16. stoljeća, kada je došlo do crkvenog raskola u Zapadnoj Crkvi i kada je narušeno i razbijeno jedinstvo Crkve na zapadu, pa do današnjih dana u okviru protestantizma nastao velik broj kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica.

Tako su se od pojave protestantizma u 16. stoljeću pa nadalje tijekom povijesti oblikovala i protestantska načela, koja zapravo ističu same temelje protestantizma, a koje bismo mogli sveći na sljedeće točke:

- 1) *Sola Scriptura* (samo Pismo): ovim načelom u Lutherovom nauku želio se istaknuti autoritet Biblije u stvarima vjere te činjenica da samo vjerom u Riječ Božju (a ta riječ je sadržana u Svetome pismu) čovjek može primiti milost, a da se pritom ne priznaje uloga Crkve i sakramenata. Prema protestantizmu, autoritet Biblije temelj je vjere i života kršćana, a to je ujedno i načelo autoriteta protestantizma.
- 2) *Sola gratia* (samo milost): ovim načelom naglašava se da se ne može svaki čovjek spasiti, ali da Bog može svakoga spasiti. Time se niječe čovjekova zasluga i važnost dobrih djela, ali se ipak ističe nužnost dobrih djela. Dakle, prema tome načelu čovjek se spašava samo Božjom milošću, a spasenje je Božji dar koji čovjek prima nezasluzeno.
- 3) *Sola fides* (samo vjera): načelo koje naglašava da se spasenje ne zaslužuje; ono se postiže vjerom. Time se u ovome načelu naglasak stavlja na nutrinu čovjekova života, odnosno na njegovu vjeru. Prema tome, čovjek se ne može spasiti svojim djelima, nego samo povjerenjem u Božju milost.

Odbacivši crkveno učiteljstvo i papinsku vlast, protestanti proglašavaju Sveto pismo najvećim i jedinim autoritetom. Za njih je važno samo čitanje Svetoga pisma, a čovjeka mogu spasiti samo vjera i milost, u čemu nemaju važ-

naučavanja o euharistiji. Upravo ovo je bio temelj za osnivanje Švicarske nacionalne Crkve, koja je formalno osnovana 1566. godine, dvije godine nakon Calvinove smrti.

nost ni zasluge čovjekova dobra djela ni primljeni sakramenti.

Osim načela koja su se profilirala kao načela protestantizma, spomenimo još i vjeroispovijesti koje su se pojavile kod protestanata.

4.5. Protestantske vjeroispovijesti

Augsburška vjeroispovijest (lat. *Confessio Augustana*) je službena i glavna vjeroispovijest Luterske ili Evangeličke Crkve. Sastavio ju je Filip Melanchthon, a prihvatili su je protestanti na saboru u Augsburgu (1530.). Naime, Filip Melanchthon (kojeg je duže vrijeme držalo uvjerenje u ponovno ujedinjenje) sastavio je obrazac vjeroispovijesti koja se sastoji od dva dijela: jedan dio imao je dodirne točke s katolicima i onime što je trebalo reformirati, a jedan dio donosio je temeljna Lutherova naučavanja i ono što je protestante nagnalo da se odijele. Katolički teolozi usprotivili su se tom vjerovanju, a Melanchthon je na to odgovorio svojom apologijom te je jedinstvo nestalo, a uporaba ovoga vjerovanja u Reformiranim Crkvama objavljena je već 1531. godine.

Helvetska vjeroispovijest (lat. *Confessio Helvetica*) naziv je dvaju reformatorskih spisa koji se odnose na vjeroispovijest Kalvinske Crkve. Postoje dva spisa Helvetske vjeroispovijesti: *Prvi spis*, koji je nastao 1536. (lat. *Confessio Helvetica prior*), sadrži izvorno Calvinov nauk i predstavlja vjeru švicarskih reformiranih kantona; *Drugi spis Helvetske vjeroispovijesti* (lat. *Confessio Helvetica posterior*) sadrži pregled nauka Henricha Büllingera jer je započet zapravo kao osobna vjeroispovijest Henricha Büllingera. Ta je vjeroispovijest kasnije prerađena i 1566. godine prihvaćena je kao vjeroispovijest Kalvinske Crkve u Škotskoj, Mađarskoj, Poljskoj i Češkoj. Također je prihvaćena i u švicarskim gradovima, osim Basela (u kojem je nastao *Prvi spis Helvetske vjeroispovijesti*).

5 EKUMENSKI I MEĐURELIGIJSKI DIJALOG

Kada govorimo o dijalogu, spomenimo najprije da on pretpostavlja i govor od strane različitih sugovornika, ali također i slušanje drugoga. Riječ je, dakle, o razgovoru među sugovornicima, a ne samo o govoru, niti samo o slušanju. Upravo je Drugi vatikanski koncil u svojim dokumentima dao na značenju i važnosti dijaloga – i među kršćanima i dijaloga kršćana s drugim religijama.

Radi li se, dakle, o dijalogu u religioznom kontekstu, onda je potrebno razlikovati međureligijski i ekumenski dijalog. Ukoliko je riječ o pripadnicima različitih religija, onda govorimo o međureligijskom dijalogu, dok se ekumenski dijalog vodi među kršćanima (katolici, pravoslavci, protestanti) te nastoji oko bolje suradnje i zbližavanja kršćana i kršćanskih Crkava. Važno je napomenuti da je Drugi vatikanski koncil uspostavio dijalog i ekumenizam te isti koncil postavlja i razliku između ekumenskog i međureligijskog dijaloga.

Drugi vatikanski koncil o dijalogu donosi dva bitna dokumenta: Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* (o ekumenskom dijalogu) i Deklaraciju o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama *Nostra aetate* (o međureligijskom dijalogu). Ekumenski dijalog je dijalog među kršćanima utemeljen na Kristovoj želji »da svi budu jedno« (Iv 17,21), a usmjeren je prema vidljivom jedinstvu među kršćanskim Crkvama. Dakle, ne radi se samo o povezanosti i zajedništvu među pojedincima, nego je riječ o zajedništvu na ekleziološkoj razini, odnosno na razini kršćanskih Crkava.

S druge strane, međureligijski se dijalog odvija među pripadnicima različitih religija, a

njime se želi doprinijeti upoznavanju druge religije te pridonijeti boljem suživotu i toleranciji drugih kultura i religija, kao i očuvanju pripadnosti pojedinoj religiji.

5.1. Narav ekumenskog dijaloga

Ekumenski dijalog se događa, kako je već spomenuto, među kršćanima (katolici pravoslavci, protestanti, anglikanci i dr.), tj. među svima onima koji su valjano primili sakrament krštenja, odnosno među onima »koji zazivaju Boga Trojedinoga i ispovijedaju svoju vjeru u Krista Gospodina i Spasitelja, i to ne samo kao odvojeni pojedinci već i okupljeni u skupine u kojima su čuli evanđelje i koje pojedinci nazivaju svojom i Božjom Crkvom« (UR 1), kako to donosi Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio*.

Na tragu tog dekreta nastaje kasnije i *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, a sve se više u raznim službenim crkvenim dokumentima susrećemo i s ekumenskom tematikom te se tako profiliraju i određeni stavovi s obzirom na ekumenski dijalog. Od značajnijih dokumenata s obzirom na ekumenizam ističemo ovdje encikliku pape Ivana Pavla II. *Ut unum sint* (Da budu jedno) o ekumenskom nastojanju koja je objavljena na svetkovinu Uzašašća Gospodnjega, 25. svibnja 1995. godine. Sama enciklika nakon Uvoda donosi tri cjeline: I. Ekumenska obveza Katoličke Crkve; II. Plodovi dijaloga; III. *Quanta est nobis via?* (Koliki je naš put?), a završava Poticajima koje donosi papa.

Ovi i drugi crkveni dokumenti utjecali su na usmjerenje ekumenskog dijaloga nakon Drugog vatikanskog koncila od strane Katoličke Crkve.

5.2. Vrste ekumenskog dijaloga

Nakon Drugog vatikanskog koncila pojavljuju se i razni dokumenti kao plod različitih mješovitih komisija, a koji su nastali u svrhu međusobnog približavanja kršćana. Tako s obzirom na broj sudionika u dijalogu, ekumenski dijalog može biti bilateralan ili multilateralan. Kada je riječ o dijalogu u koji je uključen samo jedan sugovornik, odnosno Crkva ili crkvena zajednica, onda je taj dijalog bilateralan (dvostran). Ukoliko se dijalog vodi između više odijeljenih Crkava ili crkvenih zajednica, onda je riječ o multilateralnom (višestranom) dijalogu. Najčešći predmet rasprave u ovim dokumentima su prije svega tumačenje i razumijevanje sakramenta euharistije, a potom razumijevanje ostalih sakramenata u kršćanskim Crkvama i crkvenim zajednicama.

5.3. Pojam »oikumene« i njegovo značenje

Kako bismo bolje razumjeli pojmove »ekumenizam« i »ekumensko gibanje« potrebno je otkriti i upoznati se s korijenom tih riječi i promjenom njihova značenja kroz povijest. Iako je pojam »oikumene« imao vrlo široko značenje tijekom povijesti, korijen i značenje toga pojma trebamo tražiti u dalekoj prošlosti. Mada je imenicu »ekumenizam« uveo 1937. godine Yves Congar, što je kasnije potvrđeno i na Drugom vatikanskom koncilu, etimološki gledano korijen riječi »ekumenizam« nalazimo u grčkim riječima: *oikos* (dom; kuća), *oikeo* (prebivanje, boravljenje), *oikein* (stanovati) i *oikumene* (svijet, carstvo).

Polazeći od prvotnog značenja u starogrčkom jeziku, pojam *oikumene* označavao je tada poznati i naseljeni dio svijeta oko Sredozemnog mora. Tako u svom prvotnom značenju pojam *oikumene* (ekumena) označava »cijelu naseljenu (nastanjenu) zemlju«, »cijelu poznatu zemlju«. Ovakvo značenje riječi *oikumene* nalazimo i u Novome zavjetu (nastanjena zemlja; područje na kojem Crkva živi).

U novozavjetnom kontekstu taj pojam označava, identificira Rimsko Carstvo te tako nosi geopolitičko značenje. Takvo značenje nalazimo u Lukinom evanđelju (usp. Lk 2,1: »U one dane izađe

naredba cara Augusta da se provede popis svega svijeta« – ekumene).

U Novome zavjetu, napose u Matejevom evanđelju, pronalazimo i drugačije značenje, tj. ono što se ne odnosi samo na označavanje Rimskoga Carstva, nego označava svu tada nastanjenu zemlju, čitav svijet. U tom smislu evanđelist Matej kaže: »I propovijedat će se ovo evanđelje Kraljevstva po svem svijetu za svjedočanstvo svim narodima. Tada će doći svršetak«. (Mt 24,14). Ovdje je, dakle, riječ o geografskom značenju koje ukazuje na nastanjenu zemlju.

Međutim, taj pojam je već za vrijeme prve Crkve dobio i drukčije značenje, prema kojemu označava »sve one koji pripadaju Crkvi«, a u službenim crkvenim govorima riječ je došla u vezu s crkvenim saborima, tj. koncilima. Time termin gubi svoje geografsko i političko značenje, a crkvena zasjedanja i okupljanja od univerzalnog značenja nazvana su »ekumenskim koncilima« (saborima) te su bila obvezujuća za cijeli kršćanski svijet. Ovakvo značenje pojma nalazimo još u 4. stoljeću.

U novije se vrijeme važnija promjena značenja ovoga pojma dogodila u 18. stoljeću. Shvaćanje pojma u reformatorskim, anglikanskim i evangeličkim sredinama bilo je drugačije od ovoga kako je to do sada spomenuto. Oni su shvaćali pojam više u misionarskom kontekstu, ali sa sviješću koja ima u vidu jedinstvo svih kršćana.

Nešto kasnije, u 20. stoljeću, luteranski biskup Uppsale (Švedska) Nathan Söderblom tom pojmu vraća teološki smisao i značenje. Poslije njega pojam »ekumenski« izražava stvarnost »jedne, svete, katoličke i apostolske« Crkve. Jedinstvo koje postoji u Kristu temelj je zadanog jedinstva Crkava koje treba stvoriti. Ovo značenje opće je prihvaćeno.

Danas se pojam »ekumenski« može promatrati pod dva osnovna vida i značenja: s jedne strane označava ono što je (1) svjetsko, univerzalno, misionarsko, a s druge (2) ono što se odnosi na jedinstvo Crkava. Oba vida su povijesno i sadržajno povezana jer je suvremeni ekumenski pokret za jedinstvo Crkava (2. vid značenja pojma) nastao iz misionarskih težnji (1. vid).

6 KATOLIČKA CRKVA I EKUMENSKI POKRET

Već samim osnivanjem *Tajništva za promicanje jedinstva kršćana* možemo reći da je Katolička Crkva na neki način i službeno započela ekumenski pokret i u njega se uključila. Naime, papa Ivan XXIII. je 5. lipnja 1960. godine osnovao *Tajništvo za promicanje jedinstva kršćana* na čelu s njemačkim kardinalom Augustinom Beaom. Upravo ovim postupkom i osnivanjem *Tajništva za promicanje jedinstva kršćana* Katolička je Crkva stupila, kako smo rekli, u suvremeni ekumenski pokret, što je kasnije nastavljeno na Drugom vatikanskom koncilu i, nakon njega, nizom postkoncilskih dokumenata.

6.1. Ekumenski koncili

Ekumenskim koncilima nazivaju se koncili koji okupljaju biskupe čitavoga svijeta (ekumene), odnosno cijele Crkve pod vodstvom pape. Na tim koncilima rješavaju se pitanja vezana uz dogmatske, moralne i disciplinske probleme Crkve. U povijesti Crkve održan je dvadeset i jedan koncil koje Katolička Crkva priznaje kao ekumenske. Pravoslavne Crkve pak priznaju prvih sedam koncila kao ekumenske koncile te prihvaćaju njihove odluke. Tako je prvih sedam koncila zajedničko i njihove odluke prihvaćaju i Pravoslavne Crkve i Katolička Crkva, a to su:

- Prvi nicejski koncil (325. godine)
- Prvi carigradski koncil (381.)
- Efeški koncil (431.)
- Kalcedonski koncil (451.)
- Drugi carigradski koncil (553.)
- Treći carigradski koncil (680. – 681.)
- Drugi nicejski koncil (787.)

Ovo su, dakle, koncili koji su zajednički i katolicima i pravoslavicima i čije odluke su prihvaćene i od strane jednih i od strane drugih te ih i jedni i drugi smatraju »ekumenskim« koncilima.

6.2. Pape i ekumenizam

Osim raznih dokumenata koji imaju važnost u dijalogu katolika s drugim kršćanima, pridodajmo ovdje i stavove pojedinih papa prema drugim kršćanima. Ne namjeravajući istraživati i detaljno analizirati odnos svih papa prema drugim kršćanima, želimo istaknuti samo nekoliko papa koji su dali značajniji doprinos u odnosu prema drugim kršćanima i u dijalogu s njima. Tako ćemo prvo vidjeti nekoliko papa koji su djelovali prije, potom za vrijeme i one koji su djelovali nakon Drugog vatikanskog koncila.

6.2.1. Pretkoncilski pape

Ne može se reći da je Katolička Crkva uvijek imala sjajne odnose s drugim kršćanskim Crkvama. Tako se odnos od strane Katoličke Crkve prema pravoslavlju počinje mijenjati za vrijeme pape Leona XIII. (1878. – 1903.), koji uvodi studij istočnog bogoslovlja i s poštovanjem se odnosi prema istočnoj Crkvi, a zauzimao se i za promicanje jedinstva.

Papa Pio XI. (1922. – 1939.) je od početka svoga pontifikata pokazao interes za kršćanski istok. U svojoj brizi za poznavanje istočne Crkve i proučavanje istočnog bogoslovlja povjerio je isusovcima Papinski Istočni Institut (*Pontificium Institutum Orientalium*) u Rimu, koji je papa Benedikta XV. (1914. – 1922.) osnovao 1917. godine. Također je imao pozitivan stav i prema protestantizmu.

6.2.2. Koncilski pape

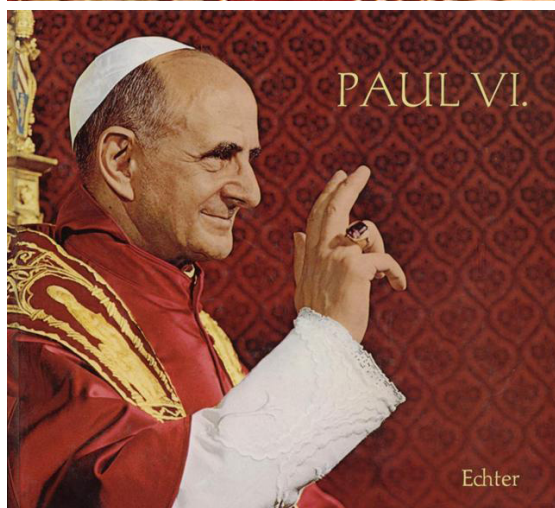
Do veće promjene na području ekumenizma od strane Katoličke Crkve došlo je za vrijeme pape Ivana XXIII. (1958. – 1963.) i pape Pavla VI. (1963. – 1978.). Papa Ivan XXIII. (koji je sazvaio Drugi vatikanski koncil) bio je svjestan da je Crkvi potrebna unutarnja obnova te da je potrebno da se Crkva otvori svijetu. Zbog toga je sazvaio koncil koji je održan u Vatikanu od 1962. do 1965. godine.

Papa Pavao VI. nastavlja u ekumenskom duhu svoga prethodnika i započinje novo razdoblje dijaloga između istoka i zapada. Od njegovih ekumenskih nastojanja spomenimo samo jedno veoma značajno za daljnji dijalog između istoka i zapada, a to je obostrano ukidanje ekskomunikacija između Rima i Carigrada. Naime, značajan datum u poboljšanju ekumenskih odnosa između Pravoslavne i Katoličke Crkve dogodio se 7. prosinca 1965., kada su papa Pavao VI. i carigradski patrijarh Atenagora I. obostrano ukinuli ekskomunikacije izrečene 1054. godine.

Promatrajući ova i druga događanja možemo ustvrditi da su do sada vidljivi već brojni pomaci na ekumenskom području i u suradnji među kršćanskim Crkvama, ali ipak valja naglasiti da je Drugi vatikanski koncil doveo do velike promjene u pogledu na ekumenizam te je učinio veliki iskorak po tom pitanju jer je tako Katolička Crkva svoja vrata otvorila dijalogu s drugim kršćanima.

6.2.3. Postkoncilski pape

Nakon kratkog pontifikata pape Ivana Pavla I. za papu je izabran Ivan Pavao II. (1978. – 2005.), koji je, između ostaloga, poznat i po svojem ekumenskom djelovanju. Od dokumenata koje je on objavio već smo naveli Encikliku o ekumenskom nastojanju *Ut unum sint* koja je u cijelosti usmjerena ekumenskim promišljanjima, a značajno je i apostolsko pismo *Orientale lumen*, usmjereno upoznavanju tradicije i vrjednovanju baštine kršćanskog istoka. U tim, kao i u brojnim drugim njegovim dokumentima, prisutna je ekumenska tematika, a mnogobrojna njegova službena putovanja imala su također ekumensku dimenziju.

Papa Benedikt XVI. (2005. – 2013.) nastavio je ekumenskim putem svoga prethodnika te je i za njega ekumenizam bio obvezujući; zapravo, ekumenizam je za njega sastavni dio vjerskog života. Svoj ekumenski interes pokazao je najprije kao profesor, a kasnije i kao kardinal te svoju ekumensku zauzetost nastavlja i kao vrhovni poglavar Katoličke Crkve.

Ekumenski hod svojih prethodnika nastavlja i aktualni papa Franjo (2013.) koji prepoznaje važnost koncila na ekumenskom putu i tako ostaje na tragu svojih prethodnika, na poseban način naglašavajući duhovni ekumenizam.

6.3. Drugi vatikanski koncil

Drugi vatikanski koncil bio je dvadeset i prvi, i trenutno je ujedno i posljednji ekumenski koncil koji je obnovio Katoličku Crkvu. Šesnaest je dokumenata proglašeno na ovome koncilu, a ti su dokumenti podijeljeni na konstitucije (uredbe), dekrete (odluke) i deklaracije (izjave). Tako od šesnaest koncilskih dokumenata imamo četiri konstitucije, devet dekreta i tri deklaracije.

Iako su svi dokumenti Drugog vatikanskog koncila prožeti ekumenskim duhom, potrebno je ipak posebno istaknuti šest dokumenata koji su od naročitog ekumenskog značaja,

a to su: Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen Gentium* (*Svjetlo naroda*), Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi *Dei Verbum* (*Božja Riječ*), Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* (*Radost i nada*), Dekret o istočnim katoličkim Crkvama *Orientalium Ecclesiarum* (*Istočnih Crkava*) te Deklaracija o vjerskoj slobodi *Dignitatis humanae* (*Dostojanstvo ljudske osobe*) i, na koncu, Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* (*Obnova jedinstva*), koji je ujedno i najvažniji dokument Drugog vatikanskog koncila za ekumenizam i ekumenski dijalog.

7 DEKRET O EKUMENIZMU *UNITATIS REDINTEGRATIO*

Vidljivo je da Konstitucija *Sacrosanctum concilium* o svetoj liturgiji, koja je postala temeljni dokument postkoncilске liturgijske obnove u Katoličkoj Crkvi, već u prvome broju donosi tri temeljne svrhe i zadaće koncila, a to su: (1) unaprjeđivanje kršćanskog života vjernika, (2) obnova kršćanskog jedinstva i (3) evangelizacija naroda (usp. SC, br. 1). Na tom tragu i Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* u uvodnom broju na poseban način ističe upravo jedan od tih ciljeva i potvrđuje da je jedna od glavnih zadaća Drugog vatikanskog koncila ponovna uspostava jedinstva među svim kršćanima (usp. UR, br. 1).

7.1. Nastanak dekreta

Nastanak Dekreta o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* (*Obnova jedinstva*) vezan je uz tri zasjedanja Drugog vatikanskog koncila. Prvo zasjedanje koncila održano je od 11. listopada do 8. prosinca 1962., dok su drugo i treće zasjedanje održani tijekom sljedeće dvije godine (drugo zasjedanje održano je od 29. rujna do 4. prosinca 1963., a treće od 14. rujna do 21. studenoga 1964. godine). Budući da je na trećem zasjedanju koncila, između ostaloga, izglasan i Dekret o ekumenizmu, ovdje mu pridajemo i najveće značenje, iako se u nastajanju spomenutoga dokumenta ne smiju zanemariti uloga prvog i drugog zasjedanja koncila.

Zanimljiva je činjenica da je dekret izglasan na trećem zasjedanju, a da se za svaki broj dekreta glasalo pojedinačno. Zgodno je spomenuti i da je za svaki broj dekreta glasalo više od 2000 koncilskih otaca te su tako prihvatili i odobrivali predloženi tekst. Jedino za broj 8

dekreta *Unitatis redintegratio* glasalo je manje od 2000 koncilskih otaca; točnije, njih 1872 bili su za ovaj broj dekreta.

Za dekret u cijelosti glasalo je 2137 koncilskih otaca, a protiv je bilo njih 11. Tekst dekreta je, dakle, prihvaćen od većine koncilskih otaca, a sam dekret je potvrdio i papa Pavao VI. Pavao VI. proglasio ga 21. studenoga 1964. godine i potpisao zajedno s koncilskim ocima. Prvi prijevod ovoga dekreta koji nalazimo na hrvatskom jeziku objavljen je u *Vjesniku Đakovačke biskupije* još 1965. godine, dok je službeni pri-

jevod (zajedno s ostalim dokumentima) objavljen 1970. u izdanju Kršćanske sadašnjosti.

Dekret *Unitatis redintegratio* podijeljen je u tri poglavlja, koja zajedno sadrže 24 broja. Nakon uvoda donose se katolička načela ekumenizma te se u drugome poglavlju progovara o njihovoj praktičnoj primjeni te o samom vršenju ekumenizma. Na koncu, u trećem poglavlju riječ je o Crkvama i crkvenim zajednicama odijeljenima od Apostolske Stolice. U tom se poglavlju progovara najprije o istočnim Crkvama, a onda i o odijeljenim Crkvama i crkvenim zajednicama na zapadu.

7.2. Katolička načela ekumenizma

U prvome poglavlju *Dekreta o ekumenizmu* u brojevima 2, 3 i 4 donesena su načela i stajališta Katoličke Crkve te stoga poglavlje i nosi naslov *Katolička načela ekumenizma*. U broju 2 tekst dekreta biblijski je utemeljen te obiluje svetopisamskim citatima preko kojih progovara o jedinstvu i jedincatosti Crkve. U tom broju donosi se sažetak dogmatskog naučavanja o Crkvi i ukazuje se na povezanost na ekleziološkoj osnovi u odnosu prema odijeljenim kršćanima, da bi se u broju 3 više progovorilo o odnosu odijeljene braće i Katoličke Crkve. Jedan od najopsežnijih brojeva dekreta, kojim završavaju *Katolička načela ekumenizma*, je broj 4 koji donosi cilj i svrhu te definiciju ekumenizma, odnosno ekumenskog pokreta.

7.3. Što ekumenizam obuhvaća?

Već smo do sada vidjeli da je nastojanje oko pomirenja i jedinstva kršćana prisutno u Crkvi još od prvih kršćanskih vremena. U današnje vrijeme to se izražava pojmom »ekumenizam« koji označava pokret oko nastojanja obnove jedinstva razjedinjenih kršćanskih Crkava.

U pokušajima definiranja ekumenizma može se reći da je ekumenizam praktično i teoretsko djelovanje i nastojanje oko pomirenja, suradnje i upoznavanja svih kršćanskih Crkava i njihovog nauka s ciljem zbližavanja i jedinstva. Dakle, ekumenizam se odnosi na zbližavanje Crkava i crkvenih zajednica, a ne samo pojedinačnih vjernika. To je nastojanje oko jedinstva odijeljenih Crkava i crkvenih zajednica,

a odnosi se prije svega na vjersko stajalište i u sebi ima vjersko i teološko utemeljenje. Stoga traganje za jedinstvom nije nipošto na liniji političkih opcija ili nacionalnih elemenata, nego ono ima svoje biblijsko-teološko utemeljenje.

Ekumenizam ide za tim da se postigne jedinstvo u Kristu koje je sam Isus postavio i zahtijevao, a to nedvojbeno znači i jedinstvo u različitosti. Teži se onoj punini jedinstva »koju Krist hoće«, a ta težnja trebala bi bez iznimke biti zadaća svih kršćana.

7.3.1. Suvremeni ekumenski pokret

U 19. stoljeću dolazi do većeg približavanja među kršćanima. Zbog toga za 19. stoljeće možemo reći da je stoljeće buđenja ekumenske svijesti i početak suvremenog ekumenskog gibanja, dok je institucijski ekumenski pokret utemeljen u 20. stoljeću. Naime, većina autora se slaže da je suvremeni ekumenski pokret započeo 1910. godine s ciljem da se umanje konfesionalne podjele među kršćanima, iako su nastojanja oko ujedinjenja postojala i prije. Pokret je nastao u Reformiranim Crkvama, a pristupile su mu i Pravoslavne Crkve, dok se Katolička Crkva na poseban način uključila u ekumenski pokret i otvorila ekumenskom dijalogu na Drugom vatikanskom koncilu (1962. – 1965.).

Stoga razmotrimo što Drugi vatikanski koncil kaže za ekumenski pokret i kako ga je zapravo Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* definirao te što pod tim pojmom podrazumijeva. U spomenutom dekretu čitamo sljedeće: »Pod »ekumenskim pokretom« shvaćaju se djelatnosti i pothvati koji se u skladu s različitim potrebama Crkve i okolnostima vremena pokreću i usmjeruju prema promicanju jedinstva kršćana.« (UR 4). Pod »djelatnostima i pothvatima« želi se ukloniti ponajprije sve ono što ne služi ekumenizmu i dijalogu te se u skladu s time čine određeni naponi kako bi se uklonili sudovi, riječi i djela koja dijalogu ne pridonose. Nakon uklanjanja zapreka i onoga što priječi dijalog, treba započeti i nastaviti voditi dijalog – za što je važno upoznati članice-sugovornice s kojima se stupa u dijalog i suradnju. U svemu tome iznimnu ulogu ima i zajednička molitva kao temelj svakoga dijaloga i suradnje među kršćanima.

Važnost molitve u zajedničkoj suradnji među kršćanima istaknuta je više puta i u dokumentima; to je ono što dekret naziva »duhovnim ekumenizmom« (usp. UR, br. 8), a odnosi se na sve ono što približava i spaja kršćane međusobno te ih tako vodi i bliže Bogu.

7.4. Duhovni ekumenizam

Duhovni ekumenizam ima i biblijsko i teološko utemeljenje, a odnosi se na onu duhovnu bazu koja je prisutna i prethodi ekumenskoj suradnji. S obzirom na duhovni ekumenizam, dekret *Unitatis redintegratio* posebno ističe tri elementa: (1) obraćenje, (2) svetost života te (3) privatne i javne molitve, navodeći: »Ovo obraćenje srca i ovu svetost života, zajedno s privatnim i javnim prošnjama za kršćansko jedinstvo, valja smatrati dušom svega ekumenskog gibanja i s pravom se mogu nazvati duhovnim ekumenizmom.« (UR, br. 8).

I blagopokojni papa Ivan Pavao II. isticao je važnost molitve koja treba biti prisutna u životu Crkve. Papa tako u svojoj enciklici *Ut unum sint*, ističući prvenstvo molitve, naglašava važnost zajedničke molitve svih kršćana te njihovu povezanost u molitvi (usp. UUS, br. 21-23). Papa s obzirom na molitvu zapaža: »Činjenica da mnogi ekumenski susreti gotovo uvijek uključuju i molitvu i u njoj čak dosižu svoj vrhunac razlog je radosti. *Tjedan molitve za jedinstvo kršćana*, koji se obavlja u mjesecu siječnju ili u nekim zemljama u tjednu Pedesetnice, postao je proširenom čvrstom tradicijom.« (UUS, br. 24). Na taj način papa ohrabruje vjernike i potiče ih na daljnju zajedničku molitvu.

7.4.1. Molitvena osmina za jedinstvo kršćana

U povijesti nastanka *Tjedna molitve za jedinstvo kršćana* značajnu ulogu imao je anglikanski pastor Paul James Wattson (1863. – 1940.) koji je svoju ideju o molitvenoj osmini za jedinstvo kršćana izložio još 1907. godine, a u siječnju 1908. tu je ideju i ostvario u svojoj zajednici. Tada je ustanovljena molitvena osmina, a predloženo je i vrijeme u kojem će se molitva održavati.

U današnje vrijeme se molitvena osmina za jedinstvo kršćana održava svake godine od 18. do 25. siječnja. Ove datume predložio je tako-

đer Wattson, a ti datumi nisu slučajno odabrani, nego imaju svoju simboliku i dublje značenje. Naime, 18. siječnja slavio se blagdan *Katedre svetoga Petra u Rimu*, što je nakon liturgijske obnove premješteno te se sve do danas slavi 22. veljače. Dakle, 18. siječnja je prvi dan molitvene osmine koja traje do 25. siječnja, odnosno do blagdana *Obraćenja svetoga Pavla*. Ovim se datumima željelo istaknuti da su svi oni koji mole okupljeni i sjedinjeni oko svetoga Petra kao apostolskoga prvaka te da je svim kršćanima potrebno obraćenje. Na to nas podsjeća blagdan *Obraćenja svetoga Pavla* jer jedino uz unutarnje obraćenje svih kršćana može se omogućiti i vidljivo zajedništvo među njima.

Istaknimo ovdje još jednu značajnu osobu u kontekstu molitvene osmine za jedinstvo kršćana, a to je francuski katolički svećenik Paul Couturier iz Lyona (1881. – 1953.). Njegov osnovni životni program bila je molitva za jedinstvo kršćana te se i sam zalagao za *Tjedan molitve za jedinstvo kršćana*. Prema Couturieru, u ovome bi tjednu svi kršćani trebali zajedno moliti za jedinstvo koje Krist želi. Ne radi se, dakle, o jedinstvu koje bi bilo pridržano samo jednoj od kršćanskih Crkava ili crkvenih zajednica, nego o jedinstvu koje je Kristova želja. Dakako da je i Couturierov doprinos bio značajan u povijesti nastanka *Tjedna molitve za jedinstvo kršćana*, a novo razdoblje i novi važniji zamah po pitanju zajedničke molitve dolazi s Drugim vatikanskim koncilom.

7.5. Postojeće zajedništvo među kršćanima

Iako kršćanske Crkve još uvijek nisu u potpunom zajedništvu, ipak se mogu vidjeti i prepoznati elementi već postojećeg, pa makar i nepotpunog zajedništva među kršćanima. Tako i sam dekret *Unitatis redintegratio* prepoznaje i vrjednuje zajedništvo koje je prisutno i postoji među kršćanima. Kao temelj tog zajedništva ističe se prvenstveno jedinstvo u vjeri jer vjera prethodi sakramentalnom životu, a u sakramentima se ta vjera izražava. Stoga možemo reći da je vjera izričaj čitave zajednice, odnosno čitave Crkve.

Osim jedinstva u vjeri, može se istaknuti i sakramentalno jedinstvo, i to prije svega u sa-

kramentu krštenja po kojemu se izražava i pripadnost samome Kristu. Jedinstvu u sakramentu krštenja pak prethodi vjera koja je temelj krštenja i sakramentalnog života, a sakrament krštenja je sakramentalna veza jedinstva među kršćanima.

Upravo ova dva zajedništva (zajedništvo u vjeri i zajedništvo u sakramentu krštenja) stvaraju temelj na kojem se kasnije ostvaruje i na-

dograđuje zajedništvo među kršćanima te njihova suradnja. Ne smijemo ipak zaboraviti da je početak suradnje i zajedništva među kršćanima sjedinjenje s Bogom u molitvi, a vrhunac (koji još uvijek nije postignut, a prema kojemu se teži) bio bi potpuno sudjelovanje u euharistiji i zajedništvu oko euharistijskog stola.

8 KOMUNIKACIJA U SVETIM ČINIMA (*communicatio in sacris*)

Latinska sintagma *communicatio in sacris* na hrvatskom govornom području nema ujednačen i jedinstven prijevod. Tako se za prijevod ove sintagme koriste sljedeće formulacije koje nalazimo na hrvatskome jeziku: komunikacija u svetim činima, sudjelovanje u svetim obredima i činima, zajedništvo u svetim činima, zajedništvovanje i dr. U terminologiji Katoličke Crkve može se susresti izraz *communicatio in sacris* ili *communicatio in divinis*, a obje formulacije imaju jednako značenje.

Kada je riječ o *communicatio in sacris*, o tome govorimo na temelju dokumenata, pr-

venstveno na temelju dekreta o ekumenizmu *Unitatis redintegratio*, zatim Dekreta o istočnim katoličkim Crkvama *Orientalium ecclesiarum* te na temelju *Direktorija za primjenu načela i normi o ekumenizmu* i *Zakonika kanonskog prava*.

Danas se pod sintagmom *communicatio in sacris* misli na sudjelovanje katolika i odijeljenih kršćana u zajedničkom bogoslužju ili liturgijskom obredu i u sakramentima Katoličke ili koje odijeljene Crkve ili crkvene zajednice. Iako se u katoličkoj ekleziologiji *communicatio in sacris* odnosi ponajprije na sakramentalno zajedništvo dviju kršćanskih Crkava, potrebno je spomenuti

da se taj pojam može promatrati u užem i širem smislu. U užem smislu govorimo o komunikaciji koja se odnosi na sakramentalno, a u širem smislu na nesakramentalno zajedništvo.

Valja napomenuti i da je *communicatio in sacris* dopuštena ukoliko za to ima opravdanog razloga, a moguća je u:

- 1) svetim činima – izvansakramentalno sudjelovanje u liturgijskim ceremonijama (npr. katolik može sudjelovati na euharistijskim slavljenjima kod pravoslavnih, ali ne može primiti pričest);
- 2) svetim stvarima – katolici mogu posuditi pravoslavcima razne stvari iz crkve (npr. dati im blagoslovljene maslinove grančice i sl.);

- 3) svetim mjestima – katolici mogu dopustiti pravoslavcima uporabu crkava, mogu dopustiti da se pravoslavci pokapaju na katoličkom groblju (i obrnuto; katolici to mogu zatražiti od pravoslavaca).

Razlozi koji se smatraju opravdanimi nisu proizvoljni nego su propisani u crkvenim dokumentima, a osim opravdanog razloga dopuštenje u pojedinim slučajevima komunikacije daje mjerodavna crkvena vlast.

9 NASTOJANJA OKO PONOVDNE USPOSTAVE JEDINSTVA MEĐU KRŠĆANIMA

Čežnja za jedinstvom i pokušaji za sjedinjenjem Crkava događali su se tijekom povijesti Crkve na razne načine. Među takve pokušaje uspostavljanja ponovnoga jedinstva spada i tzv. *crkvena unija*.

9.1. Teološke i disciplinske sličnosti i razlike među kršćanima

Od onoga što je zajedničko svim kršćanima (rimokatolicima, pravoslavicima i protestantima) istaknimo ovdje nekoliko bitnih elemenata. Za sve kršćane važna je prije svega Biblija. U središtu kršćanske vjere jest Isus Krist, pravi Bog i pravi čovjek. Svi kršćani ispovijedaju vjeru u Boga koji je osoban i trojstven, a temeljne istine kršćanske vjere zajedno ispovijedaju u Nicejsko-carigradskom vjerovanju.

Osim ovih zajedničkih, dodajmo još i nekoliko elemenata koji su različito shvaćeni i tumačeni bilo od strane rimokatolika, bilo od pravoslavaca ili protestanata, a koji se tiču teoloških ili disciplinskih razlika. Na prvome mjestu od tih razlika spomenimo izvore božanske objave koji su za rimokatolike i pravoslavce Sveto pismo i Tradicija, dok protestanti drže da je samo Sveto pismo (*sola Scriptura*) jedina i apsolutna norma vjere.

Kada je u pitanju razumijevanje crkvenih službi i hijerarhije u Crkvi, onda treba istaknuti da je u hijerarhiji Rimokatoličke Crkve nasljednik apostola Petra rimski biskup (papa) i time se nastavlja neprekinuta tradicija apostolskoga naslijeđa. Kod pravoslavaca i protestanata

pak papa i papinska služba nisu ni shvaćeni ni prihvaćeni u tome smislu, niti oni priznaju papu u hijerarhijskoj strukturi.

Nadalje, kad je u pitanju broj sakramenata, rimokatolici i pravoslavci priznaju sedam sakramenata, dok se kod protestanata priznaju uglavnom dva sakramenta (krštenje i Večera Gospodnja, tj. euharistija).

Rimokatolici i pravoslavci naglašavaju važnost štovanja svetih, dok su protestanti potpuno odbacili štovanje svetih, isto kao i zazivanje Blažene Djevice Marije. Pravoslavni pak odbacuju marijanske dogme o bezgrešnom začecu i o uznesenju Blažene Djevice Marije, koje su proglašene od strane Rimokatoličke Crkve, ali je kod njih u liturgiji i teologiji izražena dimenzija štovanja Marije.

Protestanti smatraju da čistilišta uopće nema. Protestantska teologija drži da se čovjek spašava samo po milosti (*sola gratia*) i to vjerom u Isusa Krista. Zbog toga, prema protestantima, nije potrebna molitva za pokojne. Pravoslavni ističu važnost molitve za pokojne, ali njihov nauk o čistilištu razlikuje se od rimokatoličkog nauka, prema kojemu se u čistilištu pokojnik oslobađa od lakih neoprostjenih grijeha, a isto tako i od posljedica teških grijeha koji su već oprostjeni.

Ovo svakako nisu sve razlike koje postoje među kršćanima. Istaknuli samo samo neke od važnijih teoloških ili disciplinskih razlika prisutnih u tumačenju nauka o vjeri ili u životu pojedinih kršćanskih Crkava, a napomenimo i

da, osim ovdje nabrojanih, postoje još i druge razlike, kao što su to npr. izlaženje Duha Svetoga (*Filioque*), nauk o istočnom grijehu, nauk o otkupljenju, institucija kardinalskog zbora itd.

9.2. Crkvena unija

Do novih pokušaja uspostave jedinstva među kršćanima dolazi osobito nakon raskola 1054. godine te su tako postojale različite unije (lat. *unio* – jedinstvo). One su se uglavnom odnosile na pokušaje uspostave jedinstva između Katoličke Crkve i nekih istočnih Crkava; to su npr. Lyonska unija (1274. godine), Firentinska unija (1439.), Brest-litovska unija (1569.) i dr. U našim krajevima najpoznatija je Marčanska unija (1611.) koja se dogodila između pravoslavaca u Bansknoj Hrvatskoj i Katoličke Crkve, a naziv je dobila po samostanu Marči.

U pokušaju sjedinjenja na crkvenom saboru u Lyonu 1274. godine, a kasnije i na saboru u Firenci 1439. godine postignuto je određeno jedinstvo između Katoličke i Pravoslavne Crkve. To jedinstvo ipak nije dugo potrajalo i nije imalo dugoročne plodove.

Osim pokušaja uspostave jedinstva putem unija, s vremenom su se pojavljivali i različiti modeli i poimanja jedinstva koji nisu donijeli ponovno ujedinjenje, ali ipak donose različite vizije i koncepcije jedinstva.

9.3. Modeli jedinstva

Vidjeli smo da bilateralni i multilateralni dogovori koji su postignuti među kršćanima još uvijek nisu doveli Crkvu do potpunoga jedin-

stva. Međutim, ti dogovori donose određena pojašnjenja s obzirom na ekumenski dijalog. Iz njihovih pojašnjenja vidljivo je da postoje različiti modeli i koncepcije jedinstva koji su nastali u nastojanjima pronalaženja određenih kriterija koji bi bili svima mjerodavni za stvarno poimanje jedinstva. Također, valja spomenuti da u teološkim promišljanjima kod pojedinih teologa nalazimo različite pokušaje u donošenju određenih modela jedinstva.

Gledajući pak iz ekumenske situacije Crkva može se reći da postoje različite predodžbe i koncepcije u poimanju jedinstva. U tom smislu spomenimo na prvome mjestu model »organske« ili »korporativne« unije, koji je ujedno i najstariji model crkvenog sjedinjenja, a dolazi iz anglikanskih redova i promišljanja. Ovaj model zagovaralo je i Ekumensko vijeće Crkava do 70-ih godina 20. stoljeća.

Model crkvene zajednice nastao je Leuenberškim dogovorom (1973.) u kojem su Reformirane i Luteranske Crkve prihvatile potpuno zajedništvo. Dobro je reći da ovo nije crkvena unija, nego se radi o konsenzusu po pitanju bogoslužne riječi i Večere Gospodnje.

Spomenimo ovdje i model crkvenog jedinstva koji zagovaraju pravoslavni, a to je euharistijska *communio* (zajedništvo). Prema ovom modelu u euharistiji koju slavi mjesni biskup prisutna je cijela Crkva.

Također od strane pojedinih teologa nalazimo i katolički orijentirane modele crkvenog sjedinjenja, kao što je to npr. katolički model partikularnih Crkava, Rahner-Friesov model i dr.

10 EKUMENSKO VIJEĆE CRKAVA

U suvremenim ekumenskim zbivanjima i nastojanjima ne može se nikako zaobići uloga i značenje Ekumenskog vijeća Crkava koje je dalo svoj obol suvremenom ekumenskom pokretu. Riječ je o međucrkvenom vijeću čije je sjedište u Ženevi, a koje je nastalo zbog većeg zbližavanja kršćanskih Crkava. Danas Ekumensko vijeće Crkava broji više od 340 službenih članica. Iako je Vijeće pridonijelo razvoju ekumenizma i ekumenskih nastojanja u suvremenom svijetu i za suvremeno ekumensko gibanje, ipak treba spomenuti da Katolička Crkva nije službena članica, iako prati rad i djelovanje Vijeća.

10.1. Nastanak Ekumenskog vijeća Crkava

Značajan korak u povijesti ekumenizma dogodio se 1910. godine kada je održana *Svjetska misijska konferencija* u Edinburgu (Škotska). Upravo tu godinu mnogi smatraju i početkom suvremenog ekumenskog gibanja. Konferencija je bila, pravno gledajući, savjetodavnog karaktera, a na njoj su se susreli predstavnici pojedinih crkvenih zajednica koje su djelovale među nekršćanskim narodima.

Od održavanja ove konferencije može se reći da se ekumenski sadržaj razvijao u tri smjera, u kontekstu čega su se razvila i tri različita vijeća:

1) *Međunarodno misijsko vijeće*; 2) organizacija *Život i rad*; 3) pokret *Vjera i ustrojstvo*.

Upravo ove dvije posljednje organizacije (*Život i rad* i *Vjera i ustrojstvo*) privremeno su se udružile 1937. godine u Londonu radi zbližavanja kršćanskih Crkava. Godinu dana poslije, 1938. su se ponovno sastali u Utrechtu i bitne zaključke koji se kasnije tiču i Ekumenskog vijeća Crkava.

Konačno i službeno ove su se dvije organizacije udružile 1948. u Amsterdamu, a novi naslov bio je Svjetsko (ili Ekumensko) vijeće Crkava. Tako je Ekumensko vijeće Crkava ustanovljeno 23. kolovoza 1948. od strane 147 Evangeličkih i Pravoslavnih Crkava. Do sada je održano deset generalnih skupština Ekumenskog vijeća Crkava raznim temama:

1. Amsterdam (1948.): *Božji naum i čovjekov nered*;
2. Evaston (1954.): *Krist – nada svijeta*;
3. New Delhi (1961.): *Isus Krist – svjetlo svijeta*;
4. Uppsala (1968.): *Evo, sve činim novo*;
5. Nairobi (1975.): *Krist oslobađa i ujedinjuje*;
6. Vancouver (1983.): *Isus Krist – život svijeta*;
7. Canberra (1991.): *Dođi, Duše Sveti, i obnovi sve stvorenje*;
8. Harare (1998.): *Okrenimo se Bogu – kličimo u nadi*;
9. Porto Alegre (2006.): *Bože, preobrazi svijet u svojoj milosti*;
10. Busan (2013.): *Bože života, vodi nas pravdi i miru*.

10.2. Generalne skupštine Ekumenskog vijeća Crkava

Iako je prvotno bilo planirano da se prva generalna skupština Ekumenskog vijeća Crkava održi 1941. godine, zbog okolnosti Drugoga svjetskog rata ona je ipak održana nešto kasnije. Prva skupština održana je u Amsterdamu od 22. kolovoza do 4. rujna 1948. na temu *Božji naum i čovjekov nered*, a na njoj su sudjelovali predstavnici 147 Crkava iz 44 zemlje.

Tema druge skupštine, održane u Evastonu od 15. do 31. kolovoza 1954., na neki je način bila uvjetovana i društvenim (ne)prilikama. Željelo se ljudima ponuditi nekakvo rješenje kako bi lakše izašli iz društvenog nereda u kojem su se našli poslije rata pa je u skladu s time tema bila *Krist, nada svijeta*.

Treća skupština održana je u New Delhiju od 18. studenog do 6. prosinca 1961. na temu: *Isus Krist – svjetlo svijeta*, a na toj su skupštini, osim članica Ekumenskog vijeća Crkava, bili i predstavnici Katoličke Crkve koji su sudjelovali kao promatrači.

Četvrta generalna skupština Ekumenskog vijeća Crkava odvijala se u Uppsali od 4. do 9. srpnja 1968., obilježena činjenicom da je po prvi put u povijesti Ekumenskog vijeća Crkava na skupštini prevladao društveni kontekst i društveni problemi te su sve više do izražaja dolazili ideologija proizvodnje i imanja. U traženju odgovora na ta i brojna druga konfliktna pitanja ovoga vremena razmatrana je tema *Evo, sve činim novo*.

Peta generalna skupština Ekumenskog vijeća Crkava održana je u Nairobiju od 23. studenog do 10. prosinca 1975. na temu *Isus Krist oslobađa i ujedinjuje*. Skupština je održana u ozračju koncilijarnog jedinstva. U tom kontekstu doneseni su i praktični prijedlozi za provođenje koncilijarnog zajedništva, među kojima je istaknuta važnost molitve te poziv na uzajamnu molitvu.

Isus Krist – život svijeta bila je tema šeste skupštine koja je održana u Vancouveru od 24. srpnja do 10. kolovoza 1983. Ova skupština ostaje zapažena ne samo po temi, nego i po brojnosti sudionika na zasjedanjima, na kojima je sudjelovalo više od 4500 osoba.

Na sedmoj generalnoj skupštini Ekumenskog vijeća Crkava u Canberri, održanoj od 7. do 20. veljače 1991., raspravljalo se na temu *Duh Sveti obnavlja sve stvoreno*. Skupština je nastojala aktualizirati temu Duha Svetoga kao onoga koji djeluje u Crkvama i obnavlja svakog vjernika i Crkvu u cjelini te je naglasak stavljen na to da je potrebno s njime surađivati.

Pedeset godina nakon osnivanja Ekumenskog vijeća Crkava dogodila se osma generalna skupština u Harareu, od 3. do 14. prosinca 1998.

na temu *Okrenimo se Bogu – kličimo u nadi*.

Porto Alegre u Brazilu je mjesto održavanja devete generalne skupštine Ekumenskog vijeća Crkava, koje je održano od 14. do 23. veljače 2006. na temu *Bože, preobrazi svijet u svojoj milosti*. Ovdje se želio staviti naglasak na djelovanje Božje milosti koja obnavlja i preobražava i čovjeka i svijet, a koja se na poseban način očituje u sakramentima.

Deseta generalna skupština Ekumenskog vijeća Crkava održana je u Busanu, u Republici Koreji (Južna Koreja), od 30. listopada do 8. studenog 2013. na temu *Bože života, vodi nas pravdi i miru*. U vremenu globalne krize, na ovoj skupštini došlo je do izražaja zajedničko nastojanje i kretanje prema pravdi i miru u svijetu te članice zajednički pozivaju sve ljude na mir i pravdu te dostojanstven život svakog čovjeka.

10.3. Narav i zadaća Ekumenskog vijeća Crkava

Od samoga osnutka zadaća Ekumenskog vijeća Crkava je ponajprije biti zajedno, izreći sebe i čuti drugoga, pri čemu svaka članica čuva svoju posebnost, s naglaskom na nastojanju svih kršćana oko pravde i mira u svijetu. S druge pak strane, na teološkom planu, stvari još uvijek nisu potpuno riješene.

Ekumensko vijeće Crkava, kako je već rečeno, do danas je okupilo više od 340 članica koje nastoje oko ekumenskog duha i težnje za jedinstvom koje je želio Krist.

11 EKUMENSKA SURADNJA I PERSPEKTIVE

Prije Drugog vatikanskog koncila bilo je ekumenskih nastojanja od strane pojedinaца, a načelima donesenim na koncilu dolazimo i do službenog stajališta, stava i angažmana Katoličke Crkve, između ostalog i po pitanju ekumenizma i ekumenskog dijaloga. Papa Ivan Pavao II. koji je za vrijeme svoga pontifikata aktivno djelovao i na ekumenskom području, svojevremeno je istaknuo: »S Drugim vatikanskim saborom Katolička Crkva *nepovratno* se obvezala ići ekumenskim putem« (UUS, br. 3). Na tom tragu je i njegovo djelovanje bilo prožeto ekumenskim duhom te se zauzimao za dijalog i suradnju s drugim kršćanima, što je pokazao mnogobrojnim susretima, gestama i propovijedima, a što je isticao i u raznim prigodama i dokumentima koji su obilježili suvremeni ekumenski dijalog i suradnju među kršćanima.

Usprkos svim nastojanjima i pothvatima koji su do sada učinjeni u ekumenskom hodu na putu dijaloga među kršćanima, zasigurno da se među kršćanima može primijetiti i osjetiti važnost i potreba Isusove molitve »da svi budu jedno« (Iv 17,21) jer još uvijek postoji određena razjedinjenost. I sami su kršćani svjesni da ne svjedoče dovoljno svoje zajedništvo i da nisu dovoljno autentični i vjerodostojni sve dok je među njima prisutna razjedinjenost.

Aktualni predsjednik Papinskog vijeća za promicanje jedinstva kršćana, kardinal Kurt Koch, zapaža »da je ekumenizam primio nove impulse samo onda kad su kršćani imali hrabrosti i poniznosti otvoreno priznati tajnu sablazan podijeljenog kršćanstva i kad su se osjetili pozvanima na obraćenje«. Stoga su svi kršćani pozvani na zalaganje i rad na jedinstvu, a jedinstvo kršćana jest u konačnici u Božjoj ruci.

DODATAK

Isusova svećenička molitva (Iv 17,1-26)

To Isus doreče, a onda podiže oči k nebu i progovori:

»Oče, došao je čas:

proslavi Sina svoga

da Sin proslavi tebe

i da vlašću

koju si mu dao nad svakim tijelom

dade život vječni svima koje si mu dao.

A ovo je život vječni:

da upoznaju tebe,

jedinoga istinskog Boga,

i koga si poslao – Isusa Krista.

Ja tebe proslavih na zemlji

dovršivši djelo

koje si mi dao izvršiti.

A sada ti, Oče, proslavi mene kod sebe

onom slavom koju imadoh kod tebe

prije negoli je svijeta bilo.

Objavio sam ime tvoje ljudima

koje si mi dao od svijeta.

Tvoji bijahu, a ti ih meni dade

i riječ su tvoju sačuvali.

Sad upoznaše

da je od tebe sve što si mi dao

jer riječi koje si mi dao

njima predadoh

i oni ih primiše

i uistinu spoznaše da sam od tebe izišao

te povjerovaše da si me ti poslao.

Ja za njih molim;

ne molim za svijet,

nego za one koje si mi dao

jer su tvoji.

I sve moje tvoje je,

i tvoje moje,

ja se proslavih u njima.

Ja više nisam u svijetu,

no oni su u svijetu,
a ja idem k tebi.
Oče sveti,
sačuvaj ih u svom imenu
koje si mi dao:
da budu jedno kao i mi.
Dok sam ja bio s njima,
ja sam ih čuvao u tvom imenu,
njih koje si mi dao;
i štitio ih, te nijedan od njih ne propade
osim sina propasti,
da se Pismo ispuni.
A sada k tebi idem
i ovo govorim u svijetu
da imaju puninu moje radosti u sebi.
Ja sam im predao tvoju riječ,
a svijet ih zamrzi
jer nisu od svijeta
kao što ni ja nisam od svijeta.
Ne molim te da ih uzmeš sa svijeta,
nego da ih očuvaš od Zloga.
Oni nisu od svijeta
kao što ni ja nisam od svijeta.
Posveti ih u istini:
tvoja je riječ istina.
Kao što ti mene posla u svijet
tako i ja poslah njih u svijet.

I za njih posvećujem samog sebe
da i oni budu posvećeni u istini.
Ne molim samo za ove
nego i za one
koji će na njihovu riječ vjerovati u mene:
da svi budu jedno
kao što ti, Oče, u meni
i ja u tebi,
neka i oni u nama budu
da svijet uzvjeruje da si me ti poslao.
I slavu koju si ti dao meni
ja dadoh njima:
da budu jedno
kao što smo mi jedno –
ja u njima i ti u meni,
da tako budu savršeno jedno
da svijet upozna da si me ti poslao
i ljubio njih kao što si mene ljubio.
Oče,
hoću da i oni koje si mi dao
budu gdje sam ja,
da i oni budu sa mnom:
da gledaju moju slavu,
slavu koju si mi dao
jer si me ljubio
prije postanka svijeta.
Oče pravedni,
svijet te nije upoznao,
ja te upoznah;
a i ovi upoznaše
da si me ti poslao.
I njima sam očitovao tvoje ime,
i još ću očitovati,
da ljubav kojom si ti mene ljubio
bude u njima -
i ja u njima.«

STRUKTURA DEKRETA O EKUMENIZMU *UNITATIS REDINTEGRATIO*

UVOD (UR 1)

I. KATOLIČKA NAČELA EKUMENIZMA (UR 2-4)

Jedinstvo i jedincatost Crkve (UR 2)

Odnosi rastavljene braće s Kristovom Crkvom (UR 3)

Ekumenizam (UR 4)

II. VRŠENJE EKUMENIZMA (UR 5-12)

Sjedinjenje mora sve zanimati (UR 5)

Obnova Crkve (UR 6)

Obraćanje srca (UR 7)

Zajednička molitva (UR 8)

Uzajamno poznavanje među braćom (UR 9)

Ekumenski odgoj (UR 10)

Način izražavanja i izlaganja nauke vjere (UR 11)

Suradnja s rastavljenom braćom (UR 12)

III. CRKVE I CRKVENE ZAJEDNICE RASTAVLJENE
OD RIMSKE APOSTOLSKE STOLICE (UR 13-23)

Različna razdjeljenja (UR 13)

I. Poseban položaj istočnih Crkava (UR 14-18)

Poseban značaj i povijest Istočnjaka (UR 14)

Liturgijska i duhovna predaja Istočnjaka (UR 15)

Posebna stega Istočnjaka (UR 16)

Posebno obilježje Istočnjaka gledom na doktrinalna pitanja (UR 17)

Zaključak (UR 18)

II. O rastavljenim Crkvama i crkvenim zajednicama na Zapadu (UR 19-23)

Poseban položaj tih zajednica (UR 19)

Vjera u Krista (UR 20)

Proučavanje Pisma (UR 21)

Sakramentalni život (UR 22)

Život u Kristu (UR 23)

ZAKLJUČAK (UR 24)

IZVADCI IZ DEKRETA O EKUMENIZMU *UNITATIS REDINTEGRATIO*

Jedinstvo i jedinicatost Crkve

UR 2: »Božja se ljubav prema nama pokazala u tome što je Otac poslao jedinorođenog Sina na svijet, da postavši čovjekom, otkupi, preporedi i u jedno skupi sav ljudski rod. Prije no što će sama sebe predati kao neokaljanu žrtvu na žrtveniku križa, pomolio se Ocu za vjerne govoreći: ›Da svi budu jedno. Kao što si ti, Oče, u meni, i ja u tebi, tako neka i oni u nama budu jedno da svijet vjeruje da si me ti poslao‹ (Iv 17,21), a u svojoj je Crkvi ustanovio divni sakrament euharistije, kojim se jedinstvo Crkve i naznačuje i ostvaruje. Svojim je učenicima dao novu zapovijed uzajamne ljubavi i obećao im Duha Parakleta, da on, Gospodin i oživljavatelj ostane s njima do vijeka.

A pošto je bio uzdignut na križ i proslavljen, Isus Gospodin izli obećanog Duha; po njem je pozvao i sabrao u jedinstvo vjere, nadanja i ljubavi narod Novoga saveza, Crkvu...«

Odnos rastavljene braće s Kristovom Crkvom

UR 3: »U toj jednoj i jedincatoj Božjoj Crkvi već su od samog početka zinule neke pukotine. Apostol ih žestoko kori kao vrijedne osude. U kasnijim pak stoljećima javili su se još veći razdori, i nemale su zajednice odvojene od punog zajedništva Crkve Katoličke, ponekad ne bez krivnje ljudi na objema stranama. Oni koji se sada u takvim zajednicama rađaju i vjeru u Krista upijaju, ne mogu se okriviti za grijeh rastavljenosti i Katolička ih Crkva grli s bratskim poštovanjem i ljubavlju. Jer oni koji vjeruju u Krista i koji su ispravno primili krst, nalaze se u nekom, mada ne savršenom, zajedništvu s

Katoličkom Crkvom. Dakako, zbog razilaženja koja na razne načine traju između njih i Katoličke Crkve, kako u doktrinalnim, a ponekad i disciplinarnim pitanjima tako i glede ustrojstva Crkve, mnoge se zapreke, ponekad i teže, protivne punom crkvenom jedinstvu. Ekumensko gibanje teži da ih prevlada. Ipak se ti, vjerom opravdani u krštenju, pritjelovljuju Kristu, pa se zato s pravom rese kršćanskim imenom, a sinovi ih Katoličke Crkve zaslužno priznaju za braću u Gospodinu.«

Ekumenizam

UR 4: »Pod ›ekumenskim gibanjem‹ razumijevaju se djelatnosti i pothvati što se, u skladu s raznim potrebama Crkve i okolnostima vremena, pokreću i usmjeruju prema promicanju kršćanskog jedinstva, kao što su: ponajprije svi pokušaji da se uklone riječi, sudovi i djela koji ni po pravdi ni po istini ne odgovaraju položaju rastavljene braće, pa otežavaju uzajamne odnose s njima; zatim u religioznom duhu upriličeni skupovi kršćana različitih Crkava ili Zajednica, ›dijalog‹ među vrsno upućenim stručnjacima, u kojem svatko dublje izlaže nauku svoje zajednice i jasno pokazuje njezina obilježja. Takvim naimedijalnim svi stječu istinitiju spoznaju i pravičniji sud o naučavanju i životu jedne i druge Zajednice; tada ove Zajednice postižu i živu suradnju u svim služanjima što ih opće dobro iziskuje od svake kršćanske savjesti i, u okviru dopuštenoga, sastaju se na jednodušnu molitvu. Najzad svi preispituju svoju vjernost Kristovoj volji glede Crkve te se, kako i treba, odlučno laćaju posla oko obnove i reforme.«

UR 4: »Katoličkim vjernicima valja bez sumnje u ekumenskom radu brižno misliti na rastavljenu braću; molit će za njih, govoriti s njima o stvarima Crkve, učiniti prema njima prve korake. Ponajpače pak moraju oni sami, iskreno i budno odvagati što sve samoj katoličkoj obitelji valja obnoviti i ostvariti, da joj život vjernije i jasnije posvjedoči nauku i ustanove što ih je Krist namro preko apostola.«

Sjedinjenje mora sve zanimati

UR 5: »Briga za obnovu jedinstva tiče se sveukupne Crkve, kako vjernika tako i pastira, i svakog pojedinoga od njih obvezuje prema njegovim mogućnostima, bilo to u svakidašnjem kršćanskom životu ili u teološkim i povijesnim istraživanjima. Ova briga, na neki način, očituje bratsku povezanost koja već postoji među svim kršćanima i vodi u puno i savršeno jedinstvo prema Božjoj dobrohotnosti.«

Obraćanje srca

UR 7: »Nema pravog ekumenizma bez nartarnjeg obraćenja. Jer čežnja za jedinstvom proizlazi i dozrijeva iz obnovljena duha, iz samoodricanja i sasvim nesputana izlivanja međusobne ljubavi.«

UR 7: »Neka svi vjernici imaju na umu da to bolje promiču, pače vrše jedinstvo kršćana, što se čišći život prema evanđelju trude provoditi. Jer, što se tješnjim zajedništvom sjedine s Ocem, Riječju i Duhom, to će prisnije i lakše moći uvećavati uzajamno bratstvo.«

Zajednička molitva

UR 8: »Ovo obraćenje srca i ovu svetost života, zajedno s privatnim i javnim prošnjama za kršćansko jedinstvo, valja smatrati dušom svega ekumenskog gibanja i s pravom se mogu nazvati duhovnim ekumenizmom.

Običaj je katolika da se često saberu na molitvu za jedinstvo Crkve kojom je sam Spasitelj, u predvečerje smrti, žarko molio od Oca: »Da svi budu jedno« (Iv 17,21). U nekim posebnim prigodama, kao što su molitve što se zakazuju »za jedinstvo«, i na ekumenskim skupovima, slobodno je, pače poželjno da se katolici združuju u molitvi s rastavljenom braćom.«

Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu

Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu (dalje: *Direktorij*) izdalo je Papinsko vijeće za promicanje jedinstva kršćana, a sam je *Direktorij* objavljen 1993. godine. *Ekumenski direktorij* objavljen je prethodno u dva dijela; prvi dio objavljen je 1967., a drugi 1970. godine. Razlozi zbog kojih je bila potrebna revizija ovih direktorija jesu nastanak i objavljivanje drugih relevantnih crkvenih dokumenata koji sadrže i ekumensku dimenziju te su važni i po pitanju ekumenskog dijaloga.

Od značajnijih dokumenata, koji su nastali nakon objavljivanja *Direktorija* 1967. i 1970., navodimo ovdje novi *Zakonik kanonskoga prava za latinsku Crkvu* (1983.), zatim *Zakonik kanona istočnih Crkava* (1990.) te *Katekizam Katoličke Crkve* (1992.). Svi spomenuti dokumenti sadrže i ekumensko usmjerenje te je stoga bilo potrebno revidiranje *Ekumenskog direktorija*, što je Papinsko vijeće za promicanje jedinstva i učinilo.

Direktorij je namijenjen prvenstveno biskupima kao pastirima mjesnih crkava, a potom i svećenicima i vjernicima laicima. Naime, cjelokupna je Crkva pozvana na molitvu za jedinstvo kršćana. U *Direktoriju* se donose određena pojašnjenja i smjernice s obzirom na katoličko sudjelovanje u ekumenizmu, a sam *Direktorij* temelji se na nauku Drugog vatikanskog koncila. *Direktorij* se sastoji se od pet dijelova:

- 1) Traženje jedinstva kršćana;
- 2) Organiziranje u Katoličkoj crkvi u službi kršćanskog jedinstva;
- 3) Izobrazba za ekumenizam u Katoličkoj crkvi;
- 4) Zajedništvo života i duhovnih djelatnosti među kršćanima;
- 5) Ekumenska suradnja dijalog i zajedničko svjedočenje.

U prvome dijelu *Direktorija* iznesena su načela koja su proglašena na Drugom vatikanskom koncilu te se navodi uloga i zadaća Katoličke Crkve s obzirom na ekumenizam, dok drugi dio donosi određene načine i sredstva kako je to moguće provesti u praktični život i

konkretno djelovanje. U upoznavanju sugovornika potrebna je i određena izobrazba za ekumenizam, a o tome govori treći dio *Direktorija*. I na koncu, četvrti i peti dio progovaraju o ekumenskoj suradnji i ekumenskoj djelatnosti među kršćanima.

Ekumenska povelja (*Charta oecumenica*)

Od značajnijih dokumenata na početku 2. tisućljeća čini se potrebnim spomenuti i dokument koji je nastao kao plod rada *Konferencije europskih crkava (KEK)* i *Vijeća europskih biskupskih konferencija (CCEE)*. Ova dva tijela (KEK i CCEE) zajednički su izradila dokument *Ekumenska povelja (Charta oecumenica) za rast suradnje među crkvama u Europi*. Dokument je potpisan u Strasbourgu 2001., a donosi teološke smjernice za još bolju suradnju među odijeljenim kršćanima na području Europe.

Ekumenska povelja (Charta oecumenica) ima 12 brojeva koji su podijeljeni u tri cjeline:

- I. Vjerujemo u »Jednu, svetu, katoličku i apostolsku crkvu«;
- II. Na putu prema vidljivom zajedništvu crkava u Europi;
- III. Naša zajednička odgovornost u Europi.

Poticaj za provođenje ekumenizma

Osim dekreta *Unitatis redintegratio*, koji je temeljni dokument Drugog vatikanskog sabora za pitanje ekumenizma, spomenimo da aktualni *Zakonik kanonskog prava* (proglašen 25. siječnja 1983. vlašću pape Ivana Pavla II.) u kan. 755, §1 propisuje: »Sav biskupski zbor, a u prvom redu Apostolska Stolica imaju zadaću da među katolicima podupiru i vode ekumenski pokret, kojega je svrha obnova jedinstva među kršćanima, koje je Crkva dužna promicati po Kristovoj volji.«

Osim toga, može se uočiti da *Katekizam Katoličke Crkve*, kada govori o jedinstvu te o putu prema jedinstvu i želji za jedinstvom, ističe da je potrebno:

- »trajno obnavljanje Crkve u većoj vjernosti njezinu pozivu: to je obnavljanje snaga pokreta prema jedinstvu;
- *obraćenje srca* »za čistije življenje po Evanđelju« jer je uzrok podjela nevjernost udova Kristovu daru;
- *zajednička molitva*, jer »obraćenje srca i svetost života, zajedno s privatnim i javnim molitvama za kršćansko jedinstvo, valja smatrati dušom svega ekumenskog gibanja

i s pravom se to može nazvati duhovnim ekumenizmom«;

- *međusobno bratsko poznavanje; ekumenski odgoj* vjernika, a napose svećenika;
- *dijalog* među teolozima i susreti kršćana različitih Crkava i zajednica;
- međukršćanska *suradnja* na različitim područjima služenja ljudima.« (KKC, br. 821)

»Krist daje uvijek Crkvi dar jedinstva, ali Crkva mora uvijek moliti i raditi da bi sačuvala, učvrstila i usavršila jedinstvo koje joj Krist želi. Za to je sâm Krist u času svoje muke molio i ne prestaje moliti za jedinstvo svojih učenika« (KKC, br. 820).

Biskup Strossmayer – »preteča« ekumenizma na našim prostorima

Ne odlazeći daleko u prošlost, a vraćajući se ipak u vrijeme i godine prije službenog početka i nastanka suvremenog ekumenskog pokreta, ne možemo ne spomenuti poznatog ekumenskog vizionara i zalagatelja za jedinstvo kršćana na našim prostorima: đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera (1815. – 1905.). Strossmayer je zasigurno jedna je od najvećih i najznačajnijih osoba 19. stoljeća na našim prostorima, a po svome djelovanju poznat je ne samo na našim prostorima, nego i široj svjetskoj i crkvenoj javnosti.

Unatoč širokom spektru njegova rada i zanimanja, Strossmayer je u svom životu na poseban način nastojao oko jedinstva Crkve te je upravo tema jedinstva usmjerila njegovo životno djelovanje. Jedan je od temeljnih ciljeva djelovanja biskupa Strossmayera bio sačuvati jedinstvo Crkve i na taj način izvršiti Kristovu želju »da svi budu jedno« (Iv 21,17). Na tom tragu Strossmayer je pristupao dijalogu i suradnji s pravoslavicima i protestantima. Upravo zbog takvog zalaganja za jedinstvo možemo reći da je bio »preteča« suvremenih ekumenskih gibanja na našim područjima, što je Strossmayer potvrdio i svojim teorijskim i praktičnim djelovanjem i nastojanjima za jedinstvo Crkve.

POJMOVNIK

AUTOKEFALNA PRAVOSLAVNA CRKVA
– Pravoslavna Crkva koja je
jurisdikcijski neovisna o drugim
Crkvama

AUTONOMNA PRAVOSLAVNA CRKVA
– Pravoslavna Crkva koja
ima određenu autonomiju u
upravljanju, ali je podređena
jurisdikciji neke autokefalne
Crkve

BULA – svečano pismo koje se upućuje za
važnije događaje i svečanosti

DEKLARACIJA – izjava

DEKRET – pismena odluka crkvenih
vlasti koja donosi neku papinsku
odluku

DOGMA – vjerska istina

EKLEZIOLOGIJA – grana teologije koja
se bavi teologijom i duhovnom
ulogom Crkve

EKUMENIZAM – nastojanje oko
zbližavanja, suradnje i jedinstva
kršćanskih Crkava

EPISKOP – upravitelj episkopije ili
eparhije; najviši stupanj u
pravoslavnoj crkvenoj hijerarhiji

EPISKOPAT – crkvena pokrajina kojom
upravlja episkop

HERETIK – krivovjerac

HEREZA ILI KRIVOVJERJE – vjersko
učenje oprečno pravovjerju;
krivo tumačenje vjerske istine

IZOPĆENJE ILI EKSKOMUNIKACIJA –
privremeno ili trajno isključenje
iz religijske zajednice zbog teškog
narušavanja nauka ili morala

JURISDIKCIJA – vlast upravljanja i
vođenja crkvene zajednice

KONCIL (SABOR) – skup biskupa i
teologa koji su okupljeni u
svrhu rješavanja nekih pitanja
i problema vezanih uz crkveni
nauk i disciplinu

KONSTITUCIJA – uredba

KRISTOLOGIJA – grana teologije koja
proučava djelo i osobu Isusa
Krista

KULT – bogoslužje uređeno prema
liturgijskim knjigama, propisima
ili običajima dotične Crkve

MONOFIZITIZAM – učenje koje je na
Kalcedonskom koncilu osuđeno
kao krivovjerje, a prema kojem
u Kristu postoji samo božanska
narav, a ne i ljudska

NESTORIJANCI – sljedbenici
nestorijanizma

NESTORIJANIZAM – Nestorijevo učenje
koje je osuđeno kao krivovjerje
na Efeškom saboru, a prema
kojemu su u Kristu dvije osobe
(ljudska i božanska)

NEZABLUDIVOST – neprevarljivost
crkvenoga učiteljstva na
području vjerskoga nauka;

nositelj nezabludivosti je papa
zajedno sa zborom biskupa

PAROH – pravoslavni župnik; svećenik
koji upravlja parohijom

PASTOR – naziv za župnika u
Protestantskim Crkvama

PATRIJARH – poglavar autokefalne
Pravoslavne Crkve

PRIMAT – vrhovna vlast rimskoga
biskupa; prvenstvo rimskoga
biskupa nad drugim biskupima

RASKOL – narušavanje crkvenog
jedinstva

SVETI SINOD – najviša izvršna i upravna
vlast autokefalne Pravoslavne
Crkve

TEOLOGIJA – govor o Bogu

UNIJA – uspostava crkvenoga jedinstva
nakon raskola

UNIJATI – članovi neke istočne Crkve
koja je stupila u uniju s
Katoličkom Crkvom

BIBLIOGRAFIJA

- BARIŠIĆ, Jerko, *Da budu jedno*, CuS, Split, 1976.
- BILOKAPIĆ, Ante, Teološke razlike u nauci istočne i zapadne Crkve, u: CuS, 17 (1982) 2, str. 112-122.
- BILOKAPIĆ, Ante, Teološke razlike u nauku Katoličke i Evangeličke Crkve, u: CuS, 19 (1984) 1, str. 20-29.
- BLAŽEVIĆ, Velimir, *Komunikacija u svetim činima. Uzajamno sudjelovanje u svetim činima katalika i drugih kršćana (Communicatio in sacris)*, Vijeće za liturgiju biskupske konferencije BiH, Sarajevo, 2001.
- BOISSET, Jean, *Protestantizam*, KS, Zagreb, 1999.
- BRUNI, Giancarlo, *Grammatica dell'ecumenismo*, Cittadela Editrice, Assisi, 2005.
- CERETI, Giovanni, *Molte Chiese un'unica Chiesa di Cristo. Corso di ecumenismo*, Queriniana, Brescia, 1992.
- DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Dekret »Unitatis redintegratio« o ekumenizmu*, u: DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Dokumenti*, KS, Zagreb, 1998., str. 205-236.
- Enciklopedijski teološki rječnik*, KS, Zagreb, 2009.
- GLAZIER, Michael – HELLWIG, Monika K. (prir.), *Suvremena katolička enciklopedija*, LAUS, Split, 1998.
- GROS, Jeffery – McMANUS, Eamon – RIGGS, Ann, *Introduction to ecumenism*, Paulist Press, New York, 1998.
- IKIĆ, Niko, *Ekumenske studije i dokumenti. Izbor ekumenskih dokumenata Katoličke i Pravoslavne Crkve s popratnim komentarima*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2003.
- IVAN PAVAO II., *Ut unum sint (Da budu jedno). Enciklika o ekumenskom nastojanju*, KS – Vijeće za ekumenizam i dijalog HBK, Zagreb, 1995.
- GIRARDET, Giorgio, *Protestanti e cattolici: le differenze*, Claudiana, Torino, 2003.
- JAPUNDŽIĆ, Antun – VUKOVIĆ, Davor, *Ekleziologija zajedništva (communio) i njezine ekumenske perspektive*, u: Niko Ikić – Aleksandar Kovačević (prir.), *Jedna, sveta, opšta i apostolska Hristova Crkva. Kongarovi pogledi u prošlost – otvaranje perspektiva budućnosti*, Beogradska nadbiskupija, Beograd, 2016., str. 145-162.
- KASPER, Walter, *Martin Luther. Ekumenska perspektiva*, KS, Zagreb, 2017.

- KASPER, Walter, *Vie dell'unità. Prospettive per l'ecumensimo*, Queriniana, Brescia, 2006.
- Katekizam Katoličke Crkve*, HBK, Zagreb, 1994.
- KOCH, Kurt, Ekumensko stanje danas, u: Niko Ikić – Aleksandar Kovačević (prir.), *Jedna, sveta, opšta i apostolska Hristova Crkva. Kongarovi pogledi u prošlost – otvaranje perspektiva budućnosti*, Beogradska nadbiskupija, Beograd, 2016., str. 15-25.
- KOLARIĆ, Juraj, *Ekumenska trilogija. Istočni kršćani, pravoslavni, protestanti*, Prometej, Zagreb, 2005.
- KOLARIĆ, Juraj, *Povijest kršćanstva u Hrvata. Heterodoksne kršćanske zajednice, sljedbe i vjerski pokreti*, svezak II, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2006.
- LIES, Lothar, *Temeljni tečaj ekumenske teologije. Od raskola do pomirenja. Modeli crkvenog jedinstva*, KS, Zagreb, 2011.
- NEUNER, Peter – KLEINSCHWÄRZER-MEISTER, Brigitta, *Breve manuale dell'Ecumene*, Queriniana, Brescia, 2001.
- NEUNER, Peter, *Teologia ecumenica*, Queriniana, Brescia, ³2006.
- Opći religijski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krlež, Zagreb, 2002.
- PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, Izvještajna katolička agencija – Vijeće za ekumenizam i dijalog HBK, Zagreb, 1994.
- PATTO, Germano, *Corso di teologia dell'ecumenismo*, Queriniana, Brescia, ²1992.
- PERIĆ, Ratko – LACKO, Michael, *Dekret o ekumenizmu. Dekret o istočnim Crkvama Orientalium Ecclesiarum*, FTI, Zagreb, 1987.
- ROSSI, Teresa Francesca, *Manuale di ecumenismo*, Queriniana, Brescia, 2012.
- SEKRETARIJAT ZA SJEDINJENJE KRŠĆANA, *Ekumenski direktorij II.*, Zagreb, 1970.
- ŠAGI-BUNIĆ, Tomislav, *Ali drugog puta nema. Uvod u misao Drugog vatikanskog koncila*, KS, Zagreb, ²1986.
- VIJEĆE EUROPSKIH BISKUPSKIH KONFERENCIJA (CCEE), KONFERENCIJA EUROPSKIH CRKAVA (KEK), *Ekumenska povelja za rast suradnje među crkvama u Europi. Charta Oecumenica*, KS, Zagreb, 2002.
- Zakonik kanonskog prava*, GK, Zagreb, 1996.
- ZEČEVIĆ, Jure, Nastanak, povijest i smisao tjedna molitve za jedinstvo, u: *Bogoslovska Smotra*, 65 (1995) 2, str. 229-236.

BIOGRAFIJA

Antun Japundžić profesor je na Katedri ekumenske teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i svećenik je Đakovačko-osječke nadbiskupije. Nakon postignute diplome na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu odlazi na posli-

jediplomski studij na Papinski Istočni Institut u Rim gdje je postigao stupanj magistra, a potom i doktora znanosti. Nadbiskupijski je voditelj Ureda za promicanje ekumenizma i predsjednik Ekumenske koordinacije Osječke regije. Također je i član Vijeća Hrvatske biskupske konferencije za ekumenizam i dijalog.

